

De Lichtbrenger

voor zoekers naar waarheid

Lucifer[®]

*Actuele onderwerpen gezien in het licht van de Oude Wijsheid of Theo-sofia:
de gemeenschappelijke bron van alle grote wereldreligies, filosofieën en wetenschappen*

**Uitgaan van het
positieve**

**Ruimte, tijd en
bewustzijn**

**Zen en de kracht van
concentratie**

**Het streven naar
onafhankelijkheid**

**Leren zonder
hersenen: waar zit
het geheugen (bij
planten)?**

Vragen over karma

Inhoud Lucifer – de Lichtbrenger

42e jaargang | nummer 1 | februari 2020

Licht op ...

Uitgaan van het positieve

p. 2

Waarop berust een samenleving die uitgaat van vertrouwen?

Herman C. Vermeulen

Ruimte, tijd en bewustzijn

p. 4

Hoe verhouden zich ruimte, tijd en bewustzijn tot elkaar? Een artikel over abstracte en relatieve ruimte, tijd en bewustzijn.

Barend Voorham

Zen en de kracht van concentratie

p. 11

Deel 1 van een serie artikelen 'Van stress naar Zen', waarin een aantal sleutels wordt aangereikt om beter met stress om te gaan, zelfs te voorkomen en wellicht ook anderen hierbij te helpen.

Erwin Bomas

Het streven naar onafhankelijkheid Doen we het alleen of gezamenlijk

p. 20

Brexit. Catalonië. Landen of regio's willen onafhankelijk zijn. Is dat een goede ontwikkeling?

Barend Voorham

Spreeuuzwermen die zich afwisselend splitsen en samenvoegen.

Theosofie in de Natuur

Leren zonder hersenen: waar zit het geheugen (bij planten)?

p. 25

Intelligentie is een universeel vermogen, dat niet alleen aan mensen toebedeeld is. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat we het vermogen om te leren van hersenen los moeten koppelen. Maar waar zit dan het geheugen ...?

Bouke van den Noort

Uw Vragen

» Vragen over karma

30

Activiteiten Agenda

» Lezingen in maart, april en mei 2020

32

Licht op ...

Uitgaan van het positieve

Stelt u zich eens voor dat we een samenleving hebben die gebaseerd is op vertrouwen. U hoeft er niet lang over na te denken om tot de conclusie te komen, dat die een totaal ander beeld zal geven. De belastingdienst bijvoorbeeld is dan een informatie- en hulpbron. Deze dienst helpt u bij het bepalen van wat u bijdraagt aan het instandhouden en vormgeven van de samenleving waar u deel van uitmaakt. Het doel is het bepalen van een *eerlijke* deel van uw inkomen. De sociale dienst helpt u om weer een actieve bijdrage te leveren in die samenleving. Die stelt het op prijs als u een aanvullend inkomen heeft kunnen vinden, bovenop de ondersteuning die u ontvangt, omdat de dienst begrijpt dat dat een belangrijke steun in uw rug, een vangnet is. Ook wordt u niet bestraft met vreemde regels als dit werk maar een beperkte periode in het jaar betreft.

Een nog steeds heel populaire controlemethode is echter het maken van protocollen, van gedetailleerde stappenplannen. Al die protocollen worden opgesteld om een werkwijze af te dwingen, in plaats van ondersteuning te zijn bij het bepalen van de juiste handelingen. Als we elkaar vertrouwen, hebben we ook geen leger of bewakingsdiensten nodig die gedrag afdwingen. De focus ligt op helpen, tot inzicht brengen.

Vertrouwen kan worden ontwikkeld

Het is interessant om te ontdekken dat nagenoeg alle bronnen van de Oude Wijsheid, de *Theosofia*, in hun vele verschijningsvormen, een aantal aanbevelingen doen om goedheid en vertrouwen te ontwikkelen. Sommige van deze verschijningsvormen zijn in de loop der tijd, door allerlei culturele interpretaties en dogmatische opvattingen gedegeneerd, waardoor de diepere kennis ervan verloren is geraakt. Maar er zijn zeker nog goed bewaarde wijsheidsbronnen te vinden.

Ik wil een tweetal van mijn geliefde bronnen gebruiken om de morele instelling die we hierboven schetsten, te begrijpen en verder op te bouwen. Het gaat om de *Tao Teh King* van Lao-tse en de *Prajñā Pāramitā*-groep van geschriften uit het Mahāyāna Buddhisme, zoals deze door Nāgārjuna is opgetekend. Beide bronnen van de Oude Wijsheid spreken over het begrip 'deugd'.

De *Tao Teh King* over deugd

De *Tao Teh King* bestaat uit twee delen; het eerste deel gaat over Tao (paradox 1 tot en met 37) en het tweede deel gaat over Teh, deugd, dat wil zeggen, Tao in de praktijk. Dit deel begint bij paradox 38. Daarin wordt het begrip *Teh*, deugd, uitgelegd. Het Chinese teken voor Teh is:

Dit teken is opgebouwd uit drie grondtekens. Alle Chinese tekens zijn opgebouwd uit een of meer grondtekens, waarvan er ongeveer 49 bestaan. Het teken Teh, deugd, bestaat uit 'gaan', 'direct' en 'met het Hart'. Om een Chinees teken te vertalen heb je inzicht en wijsheid nodig. Toch laten deze drie tekens meteen zien dat het *een directe actie is vanuit het hart*: niet het fysieke maar het spirituele hart. Ons spirituele

hart is de bron van onze hoogste kwaliteiten, onze onzelfzuchtige, allesomvattende kwaliteiten. En Teh

is het *zijn* van deze kwaliteiten. Hierover gaat het onderstaande vers, over het verschil tussen ‘goed zijn’ en ‘goed doen’. Het is zeer de moeite waard om te overdenken. Vers 38, over *Teb*:

Een waarlijk goed mens is zich niet bewust van
goedheid en daarom is hij goed;
Een dwaas mens tracht goed te zijn,
En is daarom niet goed.

Een waarlijk goed mens doet niets,
En toch laat hij niets ongedaan;
Een dwaas mens is altijd doende,
En toch zijn er vele dingen die gedaan moeten worden.

In de laatste twee regels van het laatste couplet komen we het Chinese begrip *Wu Wei* tegen. Dat houdt in: iets doen zonder iets te doen, oftewel, werken vanuit Tao, het Ene.

De *Prajñā Pāramitā*-geschriften over deugd

Het bovenstaande vers is tekstueel eenvoudig, maar de betekenis ervan is heel diepzinnig. Wat ons daarbij kan helpen, is het combineren van deze Chinese uiting van de Theosofia met die andere uiting van de Theosofia die we vinden in de *Prajñā Pāramitā*-geschriften. De basisgedachte van deze geschriften is, zoals dit in de oosterse mystiek wordt verwoord, het gaan naar de andere oever. Vaak wordt dit in het Westen opgevat als het ingaan van Nirvāna. Maar vanuit het mededogen willen we het Nirvāna niet in. Het gaat om een andere mentale instelling. De symboliek van ‘het gaan naar de andere oever’ betekent het aannemen van een andere houding, een andere instelling, een blijvende andere mentaliteit.

Welke? Zoals Lao-tse laat zien: niet goed doen, maar goed zijn. Oftewel: niets anders kunnen dan vanuit de goedheid werken. Dat is het tegengestelde van de ervaring: ‘O, wat ben ik goed geweest.’ De bedoelde houding heeft niets te maken met het niveau van wijsheid en inzicht waarop je staat. Het is een instelling die je in elk stadium van ontwikkeling kunt aannemen en volhardend toepassen. Bedenk wel dat het aannemen van een andere mentale houding veel moeilijker is dan het bestuderen van de meest ingewikkelde theosofische geschriften. Het is een zelfoverwinning.

In deze zelfde *Prajñā Pāramitā*-geschriften vinden we de bekende zeven *Pāramitā*’s. De eerste *Pāramitā* is *Dāna*: de sleutel van mildheid en onsterfelijke liefde.

Als we leven en handelen vanuit de achterliggende gedachte in deze diverse wijsheidsgeschriften, zal de samenleving er totaal anders uitzien. Concurrentie, competitie en ‘eerst je zelf’ zijn begrippen die niet thuishoren in deze gedachte, maar wel eenheid, samenwerking en wederzijdse hulp.

Blijvende hulp

Natuurlijk komt vanuit onze dagelijkse gedachten als eerste de vraag naar boven: wat moeten we dan met mensen die niet vanuit deze principes werken? Wat dan zeker niet werkt, zijn de opvoedingssystemen zoals we die vroeger in vele Oostbloklanden en nu in China zien. Mensen verbeteren niet door dwang! Wat kunnen we dan wel? Moeten we mede-broeders die het vertrouwen beschamen dan tolereren en hun gedragingen door de vingers zien? Ook dat zal zeker niet leiden tot een betere karaktervorming. Wat wel zin heeft, vanuit de bovenstaande theosofische gedachten, is onze medemensen te helpen om tot inzicht te komen. Door uit te gaan van Lao-tse’s begrip van deugd, vanuit het besef dat vertrouwen kan worden opgebouwd.

Instituten als gevangenis zijn niet geschikt, want straf en genoegdoening werken niet. Als we uitgaan van de wet van oorzaak en gevolg, Karma, dan compenseert de natuur de veroorzaakte disharmonie vanzelf. Wat we nodig hebben zijn instituten die training geven, die een positieve stimulans geven. Daar zijn actuele voorbeelden van, zoals op het Noorse eiland Bastøy. Andere inspirerende voorbeelden, die u kunt nalezen in *Lucifer*, zijn: een ‘Gesignaleerd’ over een wijk in Uruguay waar gevangenen in grote vrijheid re-integreren (*Lucifer*, februari 2016, blz. 27-28), en de bespreking van het unieke proefschrift van Jacques Claessen: *Misdaad en straf. Een herbezinning op het strafrecht vanuit mystiek perspectief* (*Lucifer*, juni 2011, blz. 48-53).

Herman C. Vermeulen

Een melkwegstelsel is een kosmische cel.

Ruimte, tijd en bewustzijn

Hoe verhouden ruimte, tijd en bewustzijn zich tot elkaar? Zal die mysterieuze uitgestrektheid van de ruimte ooit aan het menselijke bewustzijn haar geheimen prijsgeven?

We zijn een kind van de kosmos. Daarom kunnen we, als we diep in onszelf graven, wellicht een tipje van de sluier oplichten.

Kerngedachten:

- » Melkwegstelsels, sterren en planeten zijn levende wezens.
- » Een ruimte is per definitie beperkt en relatief. Absolute abstracte RUIMTE is grenzenloos en onmeetbaar.
- » Duur is onveranderlijk; tijd bestaat vanwege beweging en verandering. Elk bewustzijn interpreteert tijd overeenkomstig zijn karakter.
- » RUIMTE : een ruimte = DUUR : tijd.
- » Een ruimte is een volheid van leven. Er is sprake van een Ruimte-Tijd-Bewustzijn-continuüm.
- » Verleden, heden en toekomst zijn aan elkaar gerelateerd. De toekomst komt van achteren over ons heen.

Soms heeft de redactie van een digitale krant boven een artikel de leestijd gezet. *Leestijd 5 minuten*, wordt dan als een soort service voor de lezer meegedeeld. Toch zullen lezers wel eens ervaren hebben dat die *vijf minuten* bij het ene artikel langer duren dan bij het andere. Dat heeft te maken met de interesse en de gemoedstoestand. En als je het artikel staand in de trein leest, dan zullen die vijf minuten in je beleving waarschijnlijk langer duren dan als je languit op de bank ligt. Tijd is namelijk relatief en afhankelijk van bewustzijn en ruimte. Dit betekent ook dat ruimte en bewustzijn relatief zijn. Deze drie begrippen hebben alles met elkaar te maken; ze zijn aan elkaar *gerelateerd* en zijn veranderlijk. Ruimte, tijd en bewustzijn kun je dan ook alleen maar in relatie tot iets anders beschouwen.

Absoluut is het tegenovergestelde van relatief en betekent dat iets los moet worden gezien van al het andere. Om 'relatief' en 'absoluut' met een voorbeeld te verduidelijken: de

lengte van de dag is relatief. Immers, in de winter zijn de dagen korter dan 's zomers. Elk etmaal duurt altijd 24 uur. Je zou dat een absoluut gegeven kunnen noemen. Nu is de tijdsindeling onder andere gerelateerd aan de beweging van de aarde om zijn as en als zou blijken dat die veranderlijk is, dan is die 24 uur in een etmaal dus eigenlijk ook niet zo absoluut. Zo lijken voor ons absolute zaken bij nadere beschouwing toch relatief te zijn. Welnu, hoewel ruimte, tijd en bewustzijn dus relatieve begrippen zijn, kun je ook deze begrippen op een absolute manier beschouwen. Als je de 'relatieve' visie en de 'absolute' visie overdenkt, krijg je een helder beeld van de kosmos en van het leven. Bovendien kun je conclusies hieraan verbinden ten aanzien van je eigen leven en leer je te leven in overeenstemming met die kosmische wetmatigheden.

Relatieve ruimte

Als wij in onze dagelijkse taal over 'de ruimte' spreken, dan hebben we het meestal over de uitgestrektheid

van de kosmos. Feitelijk spreken we dan over *een* ruimte, die weliswaar voor ons onmeetbaar groot is, maar die in principe niet verschilt met andere ruimten, zoals bijvoorbeeld die van ons zonnestelsel. Elke ruimte is weer onderdeel van iets groters. Zo is onze zon een van de vele sterren van de Melkweg.

Van de zon en zijn planeten kunnen we ons nog wel een beeld opbouwen, al zijn de afstanden voor ons begrip enorm. De afstand van de zon – ‘onze’ ster – tot de aarde is zo’n 150 miljoen kilometer. Het licht doet daar 8 minuten en 19 seconden over. Dat is 0,000015 lichtjaar. Als we onze zon niet meerekenen, is de dichtstbijzijnde ster Proxima Centaur. Die ster bevindt zich al op een voor ons nauwelijks voor te stellen afstand van 4,25 lichtjaar. Dat is niet minder dan ruim 40 biljoen kilometer. Andere sterren staan op nog veel grotere afstand. Die sterren vormen een geheel: de Melkweg; een stelsel met een doorsnee van 100.000 – 120.000 lichtjaren en met naar schatting 200 miljard sterren! Ik denk dat niet veel mensen zich hier een concreet beeld van kunnen vormen.

De Melkweg is slechts één van de vele sterrenstelsels. Wetenschappers noemen aantallen van 100 miljard tot 200 miljard van die sterrenstelsels, die alle bestaan uit miljarden sterren met hun planeten. Dit zijn overigens maar schattingen, want hoe goed onze instrumenten ook zijn, hoezeer ook de waarnemingen zijn verbeterd met allerlei moderne apparatuur, waaronder ruimtesondes zoals Hubble, heel veel kunnen we niet waarnemen.

Nu is deze onvoorstelbare grote ruimte, die we al dan niet kunnen waarnemen, een *relatieve* ruimte en niet de abstracte absolute RUIMTE. Want al die miljarden sterrenstelsels zijn niet onbegrensd. Ze mogen voor ons onmetelijk groot zijn, toch hebben ze grenzen. Ze hebben grenzen in omvang en in duur. Ze zijn eens geboren en zullen daarom eens ook sterven. Ook de huidige wetenschap, die in dit soort zaken altijd de beste vriend van de Theosofie is, heeft ontdekt dat sterren geboren kunnen worden; dat uit grote nevels sterren ontstaan. Men spreekt daarom wel over kraamkamers van sterren.

Relatief bewustzijn

Het geboorteproses van een kosmos is volgens de Theosofia geen mechanisch proces. Integendeel, het wordt geleid door bewustzijn. Het kenmerk van leven is dat het ageert, reageert en voorwerp van actie van andere wezens is. Aan dit kenmerk voldoen planeten, sterren en sterrenstelsels. En omdat de ruimte die zo’n kosmisch wezen – dat kosmische bewustzijn – inneemt of feitelijk is, zoals straks zal

blijken, altijd in betrekking staat tot andere ruimten, kun je ook over relatief bewustzijn spreken. Het staat nooit los van andere bewustzijnen en verandert voortdurend. Wat wij, met het blote oog of met de krachtigste telescoop, kunnen waarnemen, is feitelijk slechts dat deel van een wezen dat correspondeert met de fysieke wereld waar wij in leven; we nemen vaak alleen hun uiterlijke lichaam waar. Al deze wezens hebben hun eigen levensduur en levensloop. Het lijken voor ons wellicht onveranderlijke entiteiten, maar ze staan alle met elkaar in relatie, reageren op elkaar, bewegen en veranderen steeds. Een kosmos kan weliswaar miljarden jaren bestaan, hij zal een eind hebben. Het kosmische wezen – het bewustzijn – hult zich nooit blijvend in een kosmisch lichaam, zelfs als dat lichaam, zoals van onze Melkweg, uit miljarden sterren bestaat. Het heeft een tijdelijke manifestatieperiode.

Hoe relatief alles is, blijkt uit het feit dat een immens sterrenstelsel sterk lijkt op wat in de kleine wereld, in ons menselijke lichaam bijvoorbeeld, een cel wordt genoemd, die alleen met een microscoop kan worden waargenomen. Een cel bestaat uit moleculen. Een molecuul bestaat uit atomen. Een atoom lijkt veel op een zonnestelsel. Een zonnestelsel heeft een kern – de zon – met daaromheen draaiende planeten. Een atoom heeft eveneens een kern, met daaromheen circulerende elektronen. De schaal is uiteraard heel anders, maar dat is relatief. Immers, als alles in het grenzenloze heelal op hetzelfde moment honderd-duizend keer groter of kleiner zou worden, merkt niemand dat. Ofwel, alle processen verlopen op dezelfde wijze. Zo boven, zo beneden.

Een immens sterrenstelsel als onze Melkweg is niets anders dan een kosmische cel in een groter lichaam, precies zoals een cel in onze linker pink, een onderdeel is van het menselijke lichaam.

Kortom, elk gemanifesteerd kosmisch wezen – sterrenstelsel, zon, planeet – is nooit de absolute, onveranderlijke grenzenloosheid. Daarom: hoe groot en uitgestrekt de ruimte ook is, ze is nooit RUIMTE *per se*, de grenzenloosheid zelf.

Abstracte absolute RUIMTE

In zijn absolute abstracte betekenis is RUIMTE (geschreven in hoofdletters) namelijk hetzelfde als grenzenloosheid. We spreken dan niet over een ruimte, maar over de onbegrensde oneindigheid van het Grenzenloze. RUIMTE is niet de concrete plaats waar enig wezen zich in manifesteert, maar ze is de in of achter of door de ruimten werkende kracht: het LEVEN zelf, Bewust Zijn, dat grenzenloos is,

eeuwig is, geen begin of einde heeft, onveranderlijk is, en waar alle beperkte, relatieve ruimten uit voortkomen en ingebed zijn.

RUIMTE heeft ook geen dimensies: je kunt de hoogte of breedte of diepte ervan niet meten, wat je bij een ruimte wel kunt doen. RUIMTE is per definitie onmeetbaar. Feitelijk kunnen we er niets over zeggen, omdat het ons bevattingsvermogen te boven gaat.

Vandaar dat in oude religieuze en filosofische denksystemen RUIMTE werd omschreven met metaforen als AFGROND of GROTE ZEE. Mystieke Buddhisten bezigden de term: *Sūnyatā* of LEEGTE. Daarmee wilden zij niet zeggen dat er niets is, maar dat de hoogste delen van het leven, van een *ruimte*, van de gemanifesteerde, levende dingen, voor ons onwaarneembaar, ja, zelfs onvoorstelbaar zijn, en dus als leegte *aan ons* overkomen. Als we iets niet begrijpen, is het vaag voor ons, maar als het zelfs voorbij die vaagheid is, als we er helemaal niets van begrijpen, ja, zelfs niet begrijpen dat we het niet begrijpen omdat we het ons simpelweg niet kunnen voorstellen, dan is het *voor ons* leeg.

Leegte is dus de grenzenloosheid en eindeloosheid, die ten grondslag aan elk wezen ligt. Ofwel, elk wezen is in zijn diepste kern grenzenloos. Het is een vonk, een straal, een uitvloeisel – en eigenlijk zijn deze woorden niet adequaat, maar we hebben geen andere – van dit grenzenloze, van RUIMTE, van *Sūnyatā*.

Hoewel we de diepste betekenis van RUIMTE niet kunnen doorgronden, geeft dit concept ons wel een geweldige innerlijke rust, omdat we weten dat we nooit verloren kunnen gaan. Het is zoals Krishna in de *Bhagavad-Gītā* zegt:

Nimmer was ik niet, noch jij, noch deze vorsten der aarde, noch zal een onzer hierna ooit ophouden te zijn.⁽¹⁾

Grenzenloos Beginsel

In *De Geheime Leer* geeft H.P. Blavatsky deze idee van abstracte grenzenloze RUIMTE de naam van BEGINSSEL. Ze spreekt dan over een Alomtegenwoordig, Eeuwig, Grenzenloos en Onveranderlijk BEGINSSEL. In haar toelichting hierop zegt ze dat deze ‘Zijn-heid’, vanuit twee gezichtspunten wordt gesymboliseerd: absolute abstracte ruimte en abstracte beweging. Die beweging stelt, zo zegt *De Geheime Leer*, onvoorwaardelijk bewustzijn voor.⁽²⁾

Zowel abstracte RUIMTE als onvoorwaardelijk bewustzijn zijn *voor ons* niet voor te stellen. Voor ons houdt bewustzijn altijd een beperking in, omdat het gerelateerd is aan andere bewustzijnen. Wij moeten ons op de een of ande-

re manier kunnen spiegelen en aan de grenzenloosheid kun je je niet spiegelen. Een op zichzelf staand, geïsoleerd bewustzijn bestaat niet. Bewustzijn ageert en reageert op andere bewustzijnen en is voorwerp van de acties van andere. Daarom verandert en groeit het steeds. Er is voor elk bewustzijn meer te ontdekken, meer te ontwikkelen. Je bent je immers nooit van alles bewust, want dan was je alles. Dan kon je je aan niets spiegelen.

Abstracte beweging of onvoorwaardelijk bewustzijn daarentegen is voor ons onvoorstelbaar. Het is Bewust Zijn per se, bewustzijn zonder grenzen, oneindig in zijn potenties, vermogens en reikwijdte. Het is, net als de abstracte RUIMTE, de grenzenloosheid zelf: de wortelloze wortel, of de oorzaakloze oorzaak, het per definitie onnoembare en ondenkbare, dat toch de bron van al het bestaande is. Elders in *De Geheime Leer* haalt Helena Blavatsky een esoterische catechismus aan:

‘Wat is het dat altijd is?’ ‘Ruimte, de eeuwige anupadaka’ [ouderloze B.V.] ‘Wat is het dat altijd was?’ ‘De Kiem in de Wortel.’ ‘Wat is het dat altijd komt en gaat?’ ‘De Grote Adem.’ ‘Is er dus drie keer iets Eeuwigs?’ ‘Neen, de drie zijn één. Wat altijd is, is één; wat altijd was, is één; wat altijd bestaat en wordt, is ook één: en dit is Ruimte.’⁽³⁾

Die abstracte RUIMTE is als een kustloze OCEAAN van ZIJN, zonder bodem of oppervlakte, waar alles in geworteld is, waar alles uit voortkomt, waar alles in plaats vindt, maar dat niets in het bijzonder is, hoewel het alles is. Niets erin heeft een voorrecht of neemt een speciale plaats in. Elk universum, elke zon, elke planeet, elk wezen, elke mens, elk dier, tot de miniemste microbe, ja, elke molecuul, elk atoom, elk partikeltje van een atoom is niets anders dan een rimpeling in die figuurlijke OCEAAN van ZIJN. Elk wezen, elk bewustzijn, is daarom in essentie die RUIMTE zelf, precies zoals een golf bestaat uit dezelfde elementen als de gehele Oceaan waar ze deel van is.

Zolang die rimpeling bestaat, en een wezen dus gemanifesteerd is, is er tijd.

Duur

Dit grenzenloze beginsel, de grenzenloze Oceaan van ‘Zijn-heid’, kent echter geen tijd. Het kent slechts duur. Ofwel, de abstracte ruimte die ons bewustzijn te boven gaat, is voor ons duur. Voor veel verder ontwikkelde wezens die een grootser bewustzijn hebben, zal wat voor ons eindeloze duur is, tijd zijn.

Duur is niet door ons te bevatten, omdat gemanifesteerde

wezens niet de grenzenloosheid zelf kunnen begrijpen. Voor gemanifesteerde wezens kent duur geen verandering, terwijl het gemanifesteerde leven niets anders dan verandering is.

Soms lijkt voor ons iets duurzaam te zijn. We kunnen bijvoorbeeld gedurende enkele maanden op hetzelfde moment van de nacht naar een bepaalde nevel aan het firmament kijken en geen enkele verandering waarnemen. Als we echter met zeer sterke telescopen die nevel observeren, waardoor de grens van ons bewustzijnsbereik op het fysieke gebied opschuift, blijkt vaak dat die onveranderlijkheid niet bestaat, omdat we toch enkele minieme veranderingen waarnemen. Er is altijd weer een grotere ruimte die haar eigen tijdservaring heeft en die voor de onderliggende bewustzijn als duur wordt ervaren.

In abstracte RUIMTE kunnen we nooit verandering waarnemen, en is er dus sprake van eeuwige duur, die aan ons als niets anders dan diepe duisternis overkomt.

Tijd

Met tijd daarentegen zijn we heel vertrouwd. Tijd is gerelateerd aan beweging, aan cycliciteit en bestaat daarom bij de gratie van verandering. Tijd laat zich altijd kwantificeren: laat zich indelen in fasen, in perioden, in cycli. We kunnen dat waarnemen, we merken die veranderingen. Tijd heeft altijd betrekking op gemanifesteerde wezens, die aan de veranderingen die zich voordoen een bepaalde waarde hechten.

Zo hebben wij, mensen die op aarde leven, ten aanzien van tijd bepaalde afspraken gemaakt. De beleving van tijd is daarom altijd afhankelijk van een waarnemend bewustzijn. Dat waarnemende bewustzijn kan vanuit een persoonlijke instelling die tijd beleven, maar tijd kan ook gerelateerd zijn aan een groter verschijnsel, zoals de draaiing van de aarde. Die wenteling van de aarde om zijn as bepaalt ons dag- en nachtritme, dat we in 24 eenheden hebben verdeeld, en die weer in 60 kleinere eenheden. De draaiing van de aarde om de zon bepaalt ons jaar.

De zon beweegt zich cyclisch in ons melkwegstelsel en ook dat bepaalt onze tijd. Die periode is echter zo groot, dat alleen de wijzen daar rekening mee kunnen houden. Wezens van andere planeten of kosmische werelden hebben te maken met andere cyclische bewegingen en zij zullen daarom andere tijdsindelingen kennen, die in onze beleving heel kort of heel lang kunnen duren. Zo zal de tijd voor elementaire deeltjes, die een heel korte levensduur hebben, voor ons onwaarschijnlijk snel verlopen, terwijl de kosmische tijd van een ster, die miljarden aardse jaren

leeft, in onze beleving heel traag verstrijkt. Beleving van de tijd is dan ook geen objectief gegeven. Ofwel: de interpretatie van de tijd, de waarde die we eraan toekennen, is geheel en al afhankelijk van het waarnemend bewustzijn, van hoe en wie we zijn, van hoe ons karakter is en waar we ons mee identificeren. Daarom is tijd afhankelijk van het individuele bewustzijn. Als er geen gemanifesteerd bewustzijn is, is er ook geen tijd.

Dus ook als het bewustzijn zich uit de manifestatie heeft teruggetrokken – bij de slaap of de dood – houdt de tijd voor dat moment op te bestaan. Misschien is het je wel eens overkomen, dat je na het eten eventjes indommelt, vervolgens wakker wordt en geen flauw idee hebt of je nu één uurtje of acht uur hebt geslapen. Voor je partner, die ondertussen de tafel heeft afgeruimd en de afwas gedaan, was er echter wel degelijk tijd.

Ook in de periode van de grote slaap, de dood, bestaat geen aardse tijd. Sommige mensen verbazen zich soms over de grote tijdspanne tussen twee aardse levens. Ze vergeten dan wel dat voor de gestorven mens zelf die tijd er niet is. Na de dood zijn er geen klokken.

Concluderend kun je daarom stellen dat elk waarnemend bewustzijn zijn eigen tijd heeft. Duur en tijd verhouden zich net zo tot elkaar als RUIMTE en een ruimte. Duur en abstracte RUIMTE zijn voor een waarnemend bewustzijn onveranderlijk en grenzenloos; tijd en ruimte hebben begin en eindpunten, zijn veranderlijk en daarom, zoals we straks duidelijk hopen te maken, illusoir.

Gemanifesteerde ruimte: volheid

Toen we hierboven de RUIMTE een Leegte noemden, hadden we het niet over een gemanifesteerde ruimte, want die is, paradoxaal genoeg, een volheid. Terwijl RUIMTE *per se* dimensieloos en onbeperkt is, heeft *een* ruimte dimensies, die meetbaar en dus beperkt zijn. Van elke ruimte zou je de grootte, de breedte en de hoogte kunnen meten, hoewel dat in het geval van kosmische manifestaties welhaast voor ons onmogelijk is; we gebruiken dan de meeteenheid 'lichtjaar'. Voor de microwereld van het atoom is het ook haast ondoenbaar die te meten, zo minuscuul klein is die atomaire wereld.

Elke ruimte is de manifestatie van bewustzijn, van een levend wezen. Ruimte is, met andere woorden, een eigenschap van een zich manifesterend bewustzijn. Die ruimte staat echter niet op zichzelf. Elk wezen leeft in de ruimte van een ander wezen. Alles leeft, beweegt en heeft zijn bestaan binnen een groter wezen, terwijl het op zijn beurt

weer is opgebouwd uit de ruimten van kleinere wezens. Zo leven wij mensen in de ruimte van de aarde en van ons zonnestelsel, of als je het nog universeler beschouwt, in die van ons melkwegstelsel, terwijl wij de ruimte vormen voor de cellen en atomen in ons lichaam.

De verschillende ruimten verhouden zich dan ook hiërarchisch ten opzichte van elkaar. Bewustzijn en ruimte zijn identiek aan elkaar. Dus een verder ontwikkeld bewustzijn dat zijn ruimte creëert, creëert daarmee tevens de mogelijkheid voor andere, minder ver ontwikkelde bewustzijnen, hun ruimte te scheppen. En aangezien elke ruimte haar eigen tijd heeft, verhouden ook tijdsruimten zich hiërarchisch ten opzichte van elkaar.

Omdat elk wezen in een ruimte leeft, kun je je geen voorstelling maken van een wezen, zonder dat je je een ruimte voorstelt, waarin dat wezen leeft.

Een ruimte is dan ook niet een leegte waarin een wezen zich manifesteert. Dit verouderde denkbeeld werd gevoed door de veronderstelling dat de grote afstanden tussen zon en planeten en vooral ook tussen zonnen onderling, een soort vacuüm zijn. Door verbeterde waarnemingen evenwel is vastgesteld dat de zogenaamde interstellaire ruimte toch vol deeltjes zit. De Hubble-telescoop heeft verder aangetoond dat delen van het heelal die met telescopen op aarde tot voor kort zwart en leeg leken, blijken te barsten van sterren, sterrenstelsels en nevels.

Een ruimte is volgens de Theosofia een volheid, omdat ze de manifestatie van een wezen is. Elke manifestatie – of we nu spreken over een melkwegstelsel of een vlo – bevindt zich natuurlijk op een bepaalde locatie in een andere ruimte, maar door daarin geboren te worden, heeft ze haar eigen ruimte geschapen. Elk wezen *is* dus zijn eigen individuele ruimte. Voor een waarnemend bewustzijn heeft de abstracte, dimensieloze RUIMTE vele, ja, oneindige aantallen afdelingen, van zeer ijl en etherisch tot grof en ruw. Er zijn dus ontelbare ruimten in de RUIMTE. Sommige van die ruimten zijn zo veel verder ontwikkeld dan wij, dat ze, zoals hierboven al opgemerkt, voor ons als leegte overkomen.

Nu is een ruimte altijd een volheid van leven. Dat komt omdat, zoals gezegd, een wezen zijn eigen ruimte *is*. Dit idee wordt begrijpelijker als je twee dingen goed beseft. Ten eerste dat er in etherische graad verschillende ‘afdelingen’ zijn in een kosmos. Immers, de kosmos is een hiërarchie van bewustzijn. Hoe hoger in de hiërarchie, des te etherischer de ruimte is. Ten tweede dat wat wij substantie of stof noemen, niet dood maar levend is. De Theosofia kent geen dode materie.

Een kosmisch wezen heeft, met andere woorden, een aantal, uit levende bouwstenen bestaande, kosmische, in etherische graad verschillende gewaden, die zijn ruimte opvullen, ja, feitelijk *zijn*. Deze gedachte is de achtergrond van de oude Griekse leer van de Aether, of die van Ākāśa van de Hindu's. Ākāśa is niet slechts de stof die een ruimte opvult, maar ze is tevens het leven zelf dat die ruimte vormt.

Vanuit het theosofisch oogpunt is de volheid van elementaire aard. De wetenschap in haar onderzoek naar de samenhang in de kosmos heeft verschillende deeltjes ontdekt die hier allerlei functionaliteiten vertegenwoordigen. Zo blijkt de ontdekking van het Higgs-deeltje en het Higgs-veld – vernoemd naar de theoretisch natuurkundige Peter Higgs – een grote stap voorwaarts te zijn. Dit veld wijst op het feit, dat alle zogenaamd lege ruimte een volheid is. Het Higgs-veld doordringt de hele kosmos en zorgt ervoor dat elementaire deeltjes massa hebben. De Theosofia leert dat die Higgs-deeltjes levende wezens zijn en verder dat er niet alleen op ons fysieke gebied, maar op alle gebieden van de kosmos – in alle ruimten – wezens zijn die deze functie vervullen.

Wellicht wordt de gedachte van de volheid begrijpelijker, als we als illustratie ervan de mens nemen. Ook de mens is een bepaalde ruimte: de microkosmos. Zijn gehele constitutie, zijn geest, zijn ziel en lichaam, is een volheid van leven. Neem het laagste deel van die menselijke kosmos: het lichaam. Er is geen plek in ons lichaam dat geen levende bouwsteen is, hetzij een cel, een molecuul of een atoom. De mens is een volheid van levende wezens. Zo is de hele constitutie van de mens een volheid van emotionele, vitale, begeertegerichte, mentale en geestelijke levende wezens, levende bouwstenen.

Op gelijke wijze is de grote kosmos een volheid, een *Pleroma*, zoals de oude Grieken of gnostici het plachten te noemen.

Ruimte-tijd-continuüm

In elke ruimte nu bestaat tijd. Tijd wordt daarom ook opgevat als een soort dimensie, die je net zoals lengte, breedte en hoogte, kunt meten. Er bestaat geen ruimte zonder dat er tijd is. En het omgekeerde is natuurlijk dan ook waar: er bestaat geen tijd zonder dat er ook ruimte is. Je kunt je dan ook geen ruimte indenken zonder tijd. Als je uitgaat van twee dimensies – lengte en breedte – dan kun je een tweedimensionaal beeld nog voorstellen als één moment. Als je er echter diepte bij denkt, komt hoe dan ook de component tijd daarbij. Immers, je krijgt dan

een ruimte waarin je kunt bewegen, want er is altijd een tijd nodig voordat je van de ene kant van die ruimte naar de andere gaat.

Als tijd niet verbonden was met ruimte, zou ruimte geen twee elkaar opeenvolgende momenten kunnen bestaan, want die opeenvolging – dus de verandering – is precies datgene wat we tijd noemen. Op dezelfde wijze kan tijd alleen maar bestaan vanwege de voortgaande ruimte, die de tijd voortbrengt.

Neem als voorbeeld een mens in een bepaalde situatie. Hij is op zijn werk of luistert naar muziek, is op vakantie, of wat dan ook. Je stelt je die mens altijd voor in een ruimte. Bovendien weet je dat de toestanden waarin hij zich bevindt, voortdurend veranderen, waardoor je het ene moment na het andere moment krijgt: je hebt dus tijd. Tijd en ruimte vormen dus een eenheid: een ruimte-tijd-continuüm.

Ruimte-tijd-bewustzijn-continuüm

Nu is er in die situatie van een mens in een ruimte behalve tijd en ruimte een derde factor: die mens zelf. Ofwel: bewustzijn. Het is het bewustzijn dat zich in een ruimte manifesteert, ja, feitelijk die ruimte is, waarin er sprake is van tijd. Er is daarom niet alleen sprake van een ruimte-tijd-continuüm, maar van een bewustzijn-ruimte-tijd-continuüm.

Ofwel: ruimte-tijd is identiek aan gemanifesteerd bewustzijn. Als er sprake is van ruimte, dan is er sprake van tijd en bewustzijn. En dat geldt ook voor tijd en bewustzijn: dus als er sprake is van tijd, dan is er ook sprake van ruimte en bewustzijn en als er sprake is van bewustzijn, dan is er ook sprake van ruimte en tijd. Je zou het een drie-eenheid kunnen noemen.

Bewustzijn of leven is feitelijk hetzelfde als zelfbeweging: het acteren, reageren op andere bewustzijnen. Beweging – en met name die van de hemellichamen – werd dan ook al sinds de oudheid in verband gebracht met tijd. Om een voorbeeld daarvan te geven: de dagen van de week werden niet voor niets vernoemd naar de planeten, de ‘bewegende sterren’, die hun banen rond de zon draaien en in nauw verband staan met de planeet aarde.

Illusie

Tijd werd in de oudheid altijd in verband gebracht met beweging. Aristoteles (384 – 322 v.o.j.) definieert tijd als: *een getelde mate van beweging met betrekking tot het vroegere en het latere.*⁽⁴⁾ Ook andere filosofen, zoals Plotinus (204/5 – 270) associeerden tijd met beweging, met name de dynamiek en beweging van zielen. Immers, beweging

kan alleen maar plaatsvinden, als er iets is wat beweegt. Dat ‘iets’ is een bewustzijn – een ziel – in een bepaalde ruimte. Vanwege die voortdurende beweging in tijd en in een ruimte verkeert elk gemanifesteerd verschijnsel – van atoom tot Melkweg – voortdurend in een andere toestand. Elk verschijnsel verandert constant.

Het is die verandering die ten grondslag ligt aan het idee van *Māyā* of illusie. *Māyā*, dat letterlijk ‘het gemetene’ betekent, houdt *niet* in dat een manifestatie niet bestaat. Dat doet ze namelijk wel, maar ze bestaat als een projectie, als een gevolg van een erachter liggende, grotere werkelijkheid. Die projectie is per definitie tijdelijk. Dus hebben alle gemanifesteerde dingen een eind. Het bestaan van een mens, dier, plant, atoom, zon wordt niet ontkend, maar hun bestaan als manifestatie is tijdelijk en het gevolg van iets wat een groter werkelijkheidsgehalte heeft, zoals een schaduw op een muur bestaat omdat iets wat werkelijker is die schaduw projecteert.

Alles verschijnt, verandert, verdwijnt. Het blijft nooit zichzelf. Er is toestand na toestand. Tijd is daarom een illusie, omdat hij voortgebracht wordt door de opeenvolging van onze bewustzijnstoestanden, terwijl we op reis zijn door de eeuwige duur.

Wat is dan de diepste achterliggende Werkelijkheid die achter de verschijnselen schuilgaat? Dat is de grenzenloze, abstracte RUIMTE, die Oceaan van Zijn, waarvan elk wezen een onscheidbaar deel is, en waarin elk verschijnsel niets anders dan een tijdelijk, en dus illusoir, rimpelingetje is.

Verleden, heden en toekomst

Vanwege die veranderende toestanden waarin manifestaties voortdurend verkeren, is er sprake van wat wij in onze menselijke taal verleden, heden en toekomst noemen. Als Aristoteles spreekt van *een getelde mate van beweging met betrekking tot het vroegere en het latere*, dan heeft hij het over het verleden en de toekomst.

In de Duur bestaan er geen heden, verleden en toekomst. Daar is sprake van een eeuwig NU, maar zodra enig wezen gemanifesteerd is, en er dus sprake is van bewustzijn, ruimte en tijd, dan is er tevens sprake van heden, verleden en toekomst. Deze drie begrippen zijn illusoire begrippen, omdat ze betrekking hebben op dingen die voorbijgaan en dus geen duurzaamheid kennen. Feitelijk zijn deze begrippen – om een Meester van Wijsheid en Mededogen te citeren – even geschikt voor subtiele gedachten over tijd en ruimte, als een bijl geschikt is voor fijn houtsnijwerk.⁽⁵⁾ Voor ons mensen, levende in de tijdelijkheid van de manifestatie, waaraan we zoveel belang toekennen, is het

uiterst moeilijk ons tijdloosheid voor te stellen. In de eerste Stanza van *De Geheime Leer* wordt over zo'n toestand gesproken. Deze Stanza beschrijft de toestand van *Pralaya*: een toestand van rust, van slaap, van dood; de kosmos is niet gemanifesteerd. In die toestand is geen tijd, want:

De tijd was niet, want hij lag in slaap in de oneindige schoot van duur.⁽⁶⁾

Zodra die tijd wakker wordt, wat wil zeggen dat er een manifestatie, een ruimte, een kosmos, bewustzijn is, dan is er ook verleden, heden en toekomst. Dat zijn echter illusoire begrippen, want werkelijkheid is duur.

Tijd kun je je voorstellen als een lijn, die dat deel van de eeuwige duur, dat wij de toekomst noemen, scheidt van het gedeelte dat wij het verleden noemen.

Wij bestaan natuurlijk op dit moment, maar wij zijn het product van ons verleden. Wat we gedaan en gedacht hebben, bepaalt immers wie we nu zijn. We zijn echter eveneens onze idealen en onze toekomstplannen. We zijn een totaalpakket van herinneringen aan het verleden en idealen voor de toekomst. Die totaliteit die we zijn, leeft, groeit en verandert NU, in de ruimte waarin we ons thans bevinden, ja, die we feitelijk zijn. En terwijl we hierover nadenken, is de toestand waarin we verkeren alweer het verleden geworden.

Niettemin betekent het verleden niet dat iets verdwenen is. Als je dit artikel gelezen hebt, kan het gevolgen voor de verre of nabije toekomst opleveren. De gedachten erin kunnen zo nieuw en interessant zijn, dat ze leiden tot een geheel nieuwe koers in je leven. Deze gedachten zijn niet bedacht door de schrijver van dit artikel. Feitelijk zijn ze zo oud als de mensheid, al zijn ze voor velen tijdenlang verdwenen geweest. Ze werden weer aan de wereld gegeven door Helena Petrovna Blavatsky en later onder anderen door Gottfried de Purucker, geestelijke Leraren die respectievelijk aan het eind van de 19e eeuw en in het begin van de 20e eeuw hun boeken het licht deden zien. Kortom, we zijn dus tegelijkertijd ons verleden – alles wat we gedacht en gedaan hebben – en onze toekomst, die immers het gevolg is van ons denken en handelen, terwijl we in het NU leven. De toekomst ligt dus niet op ons te wachten, maar ze komt van achter over ons heen. Het leven moet daarom achterwaarts begrepen en voorwaarts geleefd worden.

Leef nu!

Verleden, heden en toekomst zijn geen geïsoleerde grootheden,

ze vormen de eeuwig levende drie-eenheid van de illusoire wereld. Zoals alles wat gemanifesteerd is, zijn deze drie aangezichten van de tijd aan elkaar gerelateerd. Als je ze als geïsoleerde grootheden beschouwt, versterk je het illusoire karakter ervan. Dus hoe meer je in het verleden of de toekomst gaat leven, des te meer je je onderdompelt in de illusie. De bovenpersoonlijke mens kan weliswaar wel in de uiterlijke, tijdelijke wereld leven, maar hij vereenzelvigd zich er niet mee. De persoonlijke mens doet dat wel. Daardoor ontstaat gehechtheid. Ofwel: hoe meer we ons vereenzelvigen met de uiterlijke manifestatie, des te groter is het belang dat we hechten aan het verleden en de toekomst. Dan kunnen we trauma's hebben vanwege het verleden; of we kunnen bang zijn voor de toekomst. We kunnen echter ook vanuit het duurzame deel in onszelf leven. Want hoewel we in een illusoire wereld leven, hoeven we ons niet met die illusie te identificeren. We zouden ons moeten proberen te verheffen boven de tijdelijkheid van het uiterlijke leven en ons naar binnen wenden, naar datgene in ons dat in de duur en eenheid van het leven leeft. In ons is namelijk een aspect dat de uiterlijke illusie doorziet en al in het duurzame NU leeft. Dat Hoger Zelf heeft een diep besef van de achtergrond van alle wezens, die alle niets anders zijn dan golfjes in dezelfde grenzenloze Oceaan van Leven.

Als we deze visie op het leven ontwikkelen, heeft dat uiteraard veel consequenties. De belangrijkste is dat wij onze medemensen leren zien als 'tijd-reisgenoten' met wie we in het verleden hebben samengewerkt en met wie we in de toekomst ook samen zullen werken. Ja, elk levend wezen zullen we als een metgezel beschouwen, die samen met ons optrekt op de eeuwige pelgrimstocht en met wie we altijd in het 'eeuwig NU' verbonden blijven.

Referenties

1. *De Bhagavad-Gītā*, hoofdstuk 2, vers 12.
 2. H.P. Blavatsky, *De Geheime Leer*. 2 delen. Theosophical University Press, Pasadena 1988, deel 1, blz. 43-44 (blz. 14 Eng. pag.).
 3. Zie ref. 2, blz. 41, (blz. 11 Eng. pag.).
 4. Aristoteles, *Physica*, boek IV, hst. 10-14 (208a–223b), [https://en.wikipedia.org/wiki/Physics_\(Aristotle\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Physics_(Aristotle)).
 5. A.T. Barker (red.) *De Mahatma brieven aan A.P. Sinnett*. Theosophical University Press, Pasadena 1979, brief nr. 88, blz. 33.
 6. Zie ref. 2, Stanza 1, vers 2, blz. 57 (blz. 27 Eng. pag.).
-

Zen en de kracht van concentratie

In maart 2019 hield Erwin Bomas een lezingenserie over het onderwerp ‘Van stress naar Zen’. Een actueel thema in onze drukke wereld! De redactie bewerkte de lezingen voor publicatie. Dit eerste deel gaat over Zen en de kracht van concentratie. Hierna volgen nog: *Het beheersen van gedachten* (hoe kun je ze herkennen, beheersen en richten?), *Een spirituele kijk op communicatie* (zowel communicatie tussen mensen onderling als tussen verschillende delen in onszelf) en *Meditatie in het licht van mededogen* (over het opbouwen van een duurzame levenshouding).

Wat is Zen?

In het *begin* zijn de bergen bergen en de zeeën zeeën, dan in de *fase* van het bereiken van Zen zijn de bergen geen bergen en de zeeën geen zeeën, maar bij het *bereiken* van Zen zijn de bergen weer bergen en de zeeën weer zeeën.⁽¹⁾

In deze regels van de Chinese Zenleraar Seigen Ishin zit de essentie van Zen verscholen en daarmee ook een van de kerngedachten van de Theosofia. Want Zen is in feite niets anders dan een tak van de Theosofia, de Universele Wijsheid die je in alle grote religies en levensfilosofieën terug kunt vinden.

De uitspraak van Seigen Ishin klinkt op het eerste gehoor niet direct logisch, maar de Zen-traditie beoogt dan ook ons juist boven de alledaagse logica uit te laten stijgen. Achter zo'n paradoxale uitspraak ligt een aantal

zeer diepzinnige gedachten, en als we die leren begrijpen kunnen we deze overal in de praktijk van het leven toepassen. Het zijn universele principes, universele wijsheid waar we zelfstandig mee aan de slag kunnen. Zo willen we in deze serie artikelen een aantal van die universele sleutels aanreiken die u kunt gebruiken om in de waan van de dag boven alle drukte uit te stijgen: om beter met stress om te gaan, die te voorkomen en wellicht ook anderen hierbij te helpen.

De aanleiding voor deze serie is helaas actueel: steeds meer mensen kampen met stress of een burn-out. In 2007 had 11 procent van de werknemers in Nederland last van burn-outklachten. Nu is dat gestegen tot 16 procent.⁽²⁾ Een op de zes werkenden worstelt hier mee.

Stress is een belangrijke oorzaak van burn-outs en een van de meest voorkomende psychische problemen. Er

Kerngedachten:

- » Het universele is *nergens niet*, het is hier en nu en altijd aanwezig.
- » Zen is een kwestie van zien: schouwen in je innerlijke natuur.
- » De mens is het resultaat van wat hij denkt.
- » Door jezelf te vergeten word je je Zelf.
- » Concentratie is eenwording met het ENE.

zijn al cijfers die zeggen dat 25 procent van alle werknemers in Europa last heeft van stress. Het percentage neemt toe, en het probleem treft ook steeds meer jonge mensen. De Universiteit Utrecht besloot vorig jaar zelfs tot een cursus stress-management voor studenten omdat zij behoorlijk last hebben van stress en burn-outverschijnselen. Je ziet het ook in het lager en middelbaar onderwijs: die sector is de burn-outkampioen. Een op de vijf leerkrachten valt door burn-out uit — dat is echt een groeiend probleem. Het is daarom niet verwonderlijk dat mensen op zoek gaan naar antwoorden. We kunnen de wereld de schuld geven van allerlei problemen, maar veel mensen zien in dat daarin de oplossing niet ligt. Wat wel binnen onze invloed ligt is *hoe* we met die problemen omgaan. En daarmee kunnen we ook die wereld misschien wel meer beïnvloeden dan we nu denken.

Bij Zen gaat het in essentie niet eens om *Zen Buddhisme*, maar meer om een houding, een soort toestand waardoor je niet meer geraakt wordt door alle drukte die we zo om ons heen zien.

In een van de beste beschouwingen die ik ken over de basisgedachte van Zen legt Gottfried de Purucker de betekenis uit van de regels over de bergen en de zeeën. Het is een kort artikel uit zijn boek *Wind of the Spirit*. De vertaling staat op de website van onze organisatie als de *Drie stadia van het zien van Waarheid*⁽³⁾ en daarin legt hij de essentie neer van het proces dat Zen teweeg kan brengen. De Purucker spreekt van drie fasen of stadia waarin iemand zich langzaam maar zeker openstelt voor een grotere waarheid.

Het eerste stadium

Gottfried de Purucker markeert het eerste stadium van het zien van Waarheid wanneer mensen zich beginnen te verwonderen en vragen gaan stellen over de wereld der verschijnselen. Dit heet ook wel de wetenschappelijke fase. Veel mensen herkennen deze fase. We verwonderen ons, we doen onderzoek naar het *hoe* van de dingen en we doen kennis op door van alles te meten. Hoe hoog zijn die bergen precies en hoe diep zijn die zeeën? We verzamelen gegevens en benoemen de dingen. We bestuderen en onderzoeken ze, maar in deze fase blijven de bergen en zeeën gewoon bergen en zeeën.

Maar in hoeverre helpt ons dit? Met het slechts verzamelen en ordenen van gegevens over uiterlijke verschijnselen komen we niet direct tot de essentie van iets. Met alle wetenschappelijke kennis komen we niet direct dicht bij een antwoord op levensvragen als waar we vandaan komen, wie we zijn of wat juist handelen is. Is kennis

ook wijsheid?

Als we verder nadenken – wellicht op zoek naar iets van samenhang, of wijsheid – dan zien we dat iedereen die bergen en zeeën met een andere blik bekijkt. Het is afhankelijk van hoe wij in het leven staan en welke denkrichtingen we hebben. We moeten ook erkennen dat ons waarnemingsvermogen best beperkt is. Want die wetenschappelijke fase leert ons ook dat de wereld van de verschijnselen veel ruimer is, meer dimensies telt dan wij met onze zintuigen kunnen waarnemen. Wij registreren maar een heel kleine dwarsdoorsnede van een grotere werkelijkheid. We zien heel veel dingen *niet*. En dan is het ook logisch om te veronderstellen dat er achter hetgeen we *wel* waarnemen nog iets *meer* is. Dat aan weerszijden van de bandbreedte van ons waarnemingsvermogen misschien wel een oneindigheid aan mogelijkheden ligt.

Het tweede stadium

Dit luidt het tweede stadium in. Het is de filosofische fase, waarin we ons het *waarom* der dingen afvragen. De gedachte ontstaat dat alles wat wij kunnen waarnemen slechts de verschijnselen zijn van een kracht die *daarachter* werkzaam is. Een diepere oorzaak die we *niet* kunnen waarnemen. Noem het de wetten der Natuur, het goddelijke, het Tao dat niet genoemd kan worden: er zit iets essentieels achter de uiterlijke verschijnselen. Dan zijn de bergen en de zeeën dus de bergen en de zeeën niet. Ze zijn eigenlijk illusoir. Wij zien ze wel als bergen en zeeën, maar het zijn uitingen van een grotere waarheid daarachter. We kunnen deze gedachte ook toepassen op onszelf. Wie ben ik? Dat is misschien wel een van de moeilijkste vragen om te beantwoorden. We *hebben* een lichaam, maar we *zijn* veel meer dan dat. We *hebben* een bepaald karakter. Zit ook daar een kracht achter? Als we diep in onszelf kijken, kunnen we soms een soort innerlijk stiltepunt ervaren, een ervaring die wel wordt omschreven als ‘ik ben’. We kunnen het niet echt benoemen, maar ons denken leert zich dan te openen voor de meer geestelijke, idealistische aspecten van het bewustzijn. We leren steeds meer en hechtere verbanden te zien tussen schijnbaar los van elkaar staande verschijnselen. En we merken dat de krachten die door de verschijnselen heen werken, voortkomen uit dezelfde bron en dat daarom alles met elkaar samenhangt. Zo kunnen we inzien dat dezelfde levenskracht achter de bergen en de zeeën in alles werkzaam is, ook in onszelf.

Het derde stadium

Met de ontdekking van de eenheid met alles om ons heen

vangt het derde stadium aan. *Het ENE is kenbaar in het hier en nu.* De kracht achter de dingen is nergens niet. Dit is de religieuze fase van het zien van Waarheid. Het goddelijke, of Tao, of Śūnyatā – de Leegte, waarover straks meer – er is één achterliggende kracht achter alle manifestatie, die we ook in onszelf kunnen ontdekken. Alles is een uitdrukking van die kracht. Ook de uiterlijke bergen en de zeeën. En dan sluit de cirkel zich en zijn de bergen en de zeeën, de bergen en de zeeën. Ze zijn zowel werkelijk als onwerkelijk. Onwerkelijk als verschijnselen, maar in zekere zin toch werkelijk, omdat ze niet los te zien zijn van het ene, goddelijke werkelijke dat ze heeft voortgebracht en dus ook in essentie dat goddelijke, werkelijke zijn. Dit is de Zen-gedachte: die achterliggende kracht, het universele, is *nergens niet*, zelfs in de illusoire uiterlijke wereld, het is hier en nu en altijd aanwezig. Het is ook de theosofische gedachte. Want zoals gezegd, Zen is in feite niets anders dan een tak van de Theosofia, de eeuwige, universele Wijsheid.

Deze religieuze fase van het zien van Waarheid gaat over het *waartoe* der dingen. Het steeds meer beseffen van de eenheid in alles. Het is een ontwikkeling van onze eigen Buddha-natuur, ons blijvende, levens-overstijgend geestelijk beginsel. Daar zitten belangrijke ethische consequenties aan vast, zoals het besef van essentiële Broederschap als feit in de Natuur, en het daar onlosmakelijk mee verbonden *mededogen* als levenshouding. Compassie is iets waar alle religies naar verwijzen. De bijpassende persoonlijke zelfvergetelheid brengt met zich mee dat elke vorm van negatieve stress wordt uitgebannen.

De oorsprong van Zen: Gautama de Buddha

Voor de oorsprong van Zen kijken we naar het Buddhisme en, natuurlijk, naar Gautama de Buddha die op enig moment in zijn leven verlichting bereikte onder de Bodhi-boom en in alles wat hij onderwees benadrukte: “Dit is wat ieder mens *zelf* bereiken kan.” Want Gautama de Buddha bereikte als mens, als samengesteld wezen, met deze verlichting buddhisch bewustzijn. Hij *werd* buddhisch bewustzijn.

Gautama de Buddha leerde niet alleen dat ieder mens dit *kan* bereiken, maar dit ook, zelfstandig, *moet* bereiken. “Bereik uw eigen verlichting met toewijding”, waren zijn laatste woorden dan ook. We hebben die mogelijkheid – het potentieel van de Buddha-natuur – allemaal in ons, en we kunnen zijn pad volgen.

Om ons op weg te helpen, gaf Gautama de Buddha ten eerste een aantal kernachtige leringen, bekend geworden

als de Vier Verheven Waarheden en het Achtvoudige Pad.

De Vier Verheven Waarheden

1. Smart en lijden begeleiden alle gemanifesteerde dingen.
2. Er is een oorzaak voor het bestaan van smart en lijden.
3. De mogelijkheid bestaat om de oorzaak van het bestaan van smart en lijden weg te nemen.
4. Er is een Pad dat, wanneer men het volgt, tot de wegneming van smart en lijden voert.

Het Achtvoudige Pad

1. Juiste overtuiging – *erkenning van de Vier Verheven Waarheden.*
2. Juist besluit – *het doel helder voor ogen stellen en daar met moed en onderscheidingsvermogen aan vasthouden.*
3. Juiste spraak – *altijd en overal de juiste woorden spreken.*
4. Juist gedrag – *altijd en overal overwogen en beheerst handelen.*
5. Juist levensonderhoud – *behoorlijke en eervolle middelen van levensonderhoud.*
6. Juist streven – *de onbuigzame wil om het gestelde doel te bereiken.*
7. Juiste contemplatie, waakzaamheid van denken – *een leergierig intellect, altijd bereid een grotere waarheid te vinden, werken aan een sterk geheugen.*
8. Juiste concentratie, meditatieve overpeinzing – *een ongesluisde geestelijke visie, een grote zorgvuldigheid van denken. In een rustig denkvermogen kan wijsheid binnentreden.*

De eerste Verheven Waarheid duidt op de situatie waarin wij naar de wereld van de verschijnselen kijken, maar niet naar de kracht erachter. In de tweede Waarheid lezen we hoe uiterlijke gehechtheden onze geestelijke ontwikkeling in de weg kunnen staan. De derde Waarheid wijst op de pelgrimstocht van de geestelijke evolutie en de vierde Waarheid verwijst naar de *Weg van het Midden*: geen overgave aan aardse begeerten maar ook geen overgave aan overdreven ascetisme, want beide zijn schadelijk. Deze weg, het Achtvoudige Pad, leert ons op de juiste manier aandacht te geven aan hoe we in het leven staan. De acht ‘juistheden’ zijn een praktische vertaling van de meer filosofische Pāramitā’s of deugden, bestemd voor verder ontwikkelde discipelen.

De vraag is natuurlijk: wat is juist? De formulering is daarom praktisch omdat ieder van ons die vraag naar eigen hoogste inzicht zal moeten beantwoorden. Alleen zo kunnen we onze inzichten verruimen.

De bloemenpreek

De Zen-traditie gaat terug tot een van de laatste preken van de Buddha, ook wel de bloemenpreek genoemd. Gautama de Buddha nam zijn leerlingen mee om ze te onderwijzen, maar dit keer sprak hij niet. Hij hield alleen een witte bloem omhoog. De leerlingen begrepen dat niet echt, maar één oudere leerling, Mahākāshyapa, moest glimlachen. Buddha zag dat, gaf de bloem aan Mahākāshyapa en zei: “Ik bezit de ware Dharma of Leer die niet leunt op woorden of letters maar die op een bijzondere wijze overgedragen wordt buiten de geschriften om.” En: “Dit vertrouw ik Mahākāshyapa toe.” Vanaf die dag was Mahākāshyapa de aangewezen opvolger van de Buddha. Wat zit hierachter? Naast de exoterische leringen zoals de Vier Verheven Waarheden en het Achtvoudig Pad, had Buddha volgens de Theosofia een esoterische leer voor zijn meest gevorderde leerlingen. Hun onderwees hij onder andere het idee van Śūnyatā oftewel ‘de Leegte’. Wat wordt daarmee bedoeld?

Met de bergen en de zeeën leerden we dat achter al die vergankelijke verschijnselen een kracht moet liggen die *nergens niet* is. We weten ook dat we die kracht wel in essentie zijn, maar niet kunnen benoemen. Deze is zo hoog en verheven dat die niet door een bewustzijn te kennen is. Je kunt er geen eigenschappen aan toekennen en daarom noemden de Buddhisten dit ‘Leeg’. Niet leeg in de zin van ‘er is helemaal niets’ — het Buddhisme is geen soort van nihilisme. Nee, leeg in de zin dat die grenzenloze kracht ons boven de pet gaat. In de Theosofia spreken we van een grenzenloos beginsel in onze eerste grondstelling:

Eén Alomtegenwoordig, Eeuwig, Grenzenloos en Onveranderlijk **BEGINSEL**, waarover alle bespiegeling onmogelijk is, aangezien het het menselijk bevattingsvermogen te boven gaat en door elke menselijke uitdrukking of vergelijking slechts kan worden verminkt. Eén absolute Werkelijkheid die voorafgaat aan alle gemanifesteerd, beperkt zijn.

Een beginsel kun je ook geen eigenschappen toedichten maar je kan wel zeggen: het is overal, het is altijd in het hier en nu, het is alomtegenwoordig, het is eeuwig, het verdwijnt ook niet, er is niets buiten. Het gaat ons bevattingsvermogen te boven. Tegelijkertijd betekent grenzenloosheid wel dat wij dat beginsel ook in essentie zijn. Wij staan daar niet buiten. Alle potenties in die grenzenloosheid zijn dus ook in onszelf aanwezig. Dat is een zeer hoopgevende en heel moedgevende gedachte.

Waarom zien we dat niet altijd? Een bekend begrip uit het Buddhisme is Mahāmāyā, oftewel de ‘Grote illusie’. Vanuit de Leegte gezien is alles illusoir. We moeten de uiterlijke wereld leren doorzien, want de bergen en de zeeën zijn niet zomaar de bergen en de zeeën. Maar we willen ook heel graag vasthouden aan ons beeld van de wereld. Wij zien allemaal verschijnselen die als schaduwen op de muur van de grot van Plato zijn, en dat geeft een bepaalde zekerheid. En die behoefte aan zekerheid speelt zeker ook een rol bij drukte en stress.

Buddhistische stromingen

Na Gautama de Buddha verspreidde het Buddhisme zich verder. Er ontstonden twee richtingen, het Mahāyāna ‘Grote voertuig’ en het Hīnayāna ‘Kleine voertuig’. Het Hīnayāna, een naam die Mahāyāna Buddhisten gebruikten, werd later Theravada genoemd: ‘Oudere school’. Het grote verschil tussen deze stromingen is dat het bereiken van Nirvāna in het Theravada belangrijk is, terwijl in het Mahāyāna het mededogen centraal staat.

Het Theravada heeft zich ontwikkeld in Zuidoost-Azië en Sri Lanka. Het Mahāyāna verspreidde zich via het noorden van India en China naar Japan, waar uiteindelijk ook de Zen-traditie ontstond.

Binnen het Mahāyāna Buddhisme bestaan twee belangrijke scholen, dankzij drie belangrijke denkers. De eerste is Nāgārjuna: hij heeft de Mādhyamika-school gesticht oftewel de school van de Weg van het Midden. Dit wordt ook wel de *no-mind* school genoemd, omdat het accent ligt op het idee van ‘Leegte’. We zijn wel denkers, maar in essentie is dat denken ook leeg, want daarmee projecteren wij van alles — die projectie is ook een soort illusie, want ze is van vergankelijke aard. Vandaar ‘no mind’, de essentie van de werkelijkheid gaat ons denkvermogen te boven. Dan is er de Yogāchārya School, gesticht door de twee halfbroers Asanga en Vasubandhu. Dit is de *mind-only* school. Deze gaat uit van het idee dat we alleen via het denken kunnen proberen de wereld te begrijpen. Met onze taal drukken we gedachten als voortbrengselen van onze geest uit: ‘mind-only’.

Deze twee scholen lijken tegengesteld maar zitten in elkaars verlengde en vullen elkaar aan. Je gaat continu van ‘mind-only’ naar ‘no-mind’ als je weer iets doorziet. Er is door de geschiedenis heen ook steeds een golfbeweging tussen deze twee stromingen — en dat zien we later ook bij de Zen-traditie terug.

Aardig om hierbij te bedenken is dat, waar ‘no-mind’ kijkt naar wat er achter iets werkzaam is en ‘mind-only’

naar dat wat illusies in de hand werkt, de Theosofia het begrip *objectief idealisme* kent: werkelijk is dat, waar we werkelijkheid aan toekennen zolang als we de illusie ervan nog niet hebben doorzien.

Bodhidharma

Na Gautama de Buddha zien we in India een reeks buddhistische leraren, die elk hun opvolger aanwijzen. De 28e in de rij is Bodhidharma.

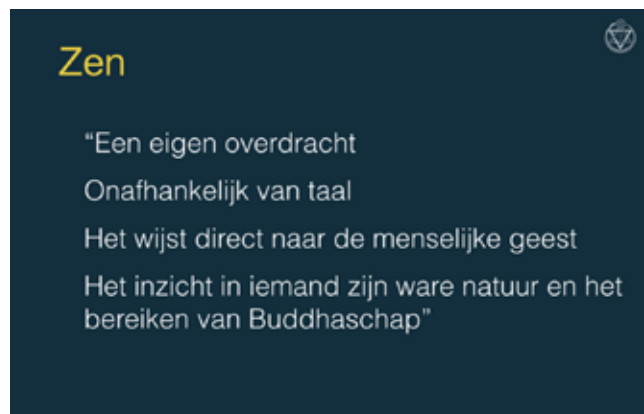

Deze Indiase patriarch trok in het begin van de zesde eeuw naar China om het Buddhisme te verspreiden en werd zo de eerste Chinese patriarch.

Bodhidharma werd uitgenodigd door de Chinese keizer Wu, van de Liang-dynastie. Wu had zich al een tijdje in het Buddhisme verdiept en vertelde Bodhidharma over zijn goede daden, zoals tempels bouwen, boeken kopiëren en kloosterlingen ondersteunen. Hij wilde dan ook graag van hem horen wat voor karmische verdiensten hem dat zou opleveren. Waarop Bodhidharma antwoordde: “Absoluut niets.” De keizer was een beetje van zijn stuk gebracht en vroeg nu: “Wat is het diepste en heiligste beginsel van het Buddhisme?” Bodhidharma antwoordde: “Een uitgestrekte leegte, waar niets heiligs in is.” En tot slot vroeg Wu: “Wie staat er nu voor mij?” “Geen idee”, was het antwoord van Bodhidharma.

Bodhidharma, die wel als de grondlegger van het Zen Buddhisme wordt genoemd, zegt hier in feite: “In essentie kun je niets zeggen over de absolute werkelijkheid.” Hij wil daarmee dus niet zeggen dat deze niet bestaat. Werkelijkheid is datgene waar het waarnemend bewustzijn werkelijkheid aan toekent. En dit was voor Bodhidharma duidelijk anders dan voor de keizer. Een heel belangrijke gedachte in Zen is dan ook dat je het essentiële zelf moet ontdekken en dat het zich niet laat uitdrukken, zie ook

de definitie van Zen hieronder die aan Bodhidharma wordt toegeschreven.

Alle leringen, alle methodes en meditatie zijn niets anders dan ‘een vinger die naar de maan wijst’, zeggen oude Zen-meesters. En: “Je moet heel erg oppassen dat die vinger je niet het zicht op de maan ontnemt”. Dus vind de hulpmiddelen nooit belangrijker dan waar het om gaat: het mededogen. Je ontwikkelt de Buddha-natuur in jezelf slechts omdat dit je in staat stelt om al je medewezens van het lijden te bevrijden. De mededogende wijze kiest er bewust voor om in deze illusoire wereld te blijven om zijn medewezens te helpen. In het licht van eenheid zou hij zich nooit afzonderen, om verlichting te bereiken voor zichzelf alleen.

Soto en Rinzaï

In China raakt het Buddhisme ook enigszins vermengd met het Taoïsme van Lao-tse. Er zijn Zen-meesters die zeggen “Buddha is Tao en Tao is Dhyāna (ch’an/zen)”. Dhyāna is een Sanskrit-woord wat meditatie betekent; van Dhyāna komt het Chinese woord Chan en van Chan is het Japanse woord Zen afgeleid. Zen betekent daarom letterlijk meditatie.

In de zevende eeuw stond de vijfde Chinese patriarch, Hung-jen, voor de vraag wie hem zou moeten opvolgen. Hij besloot tot een soort schrijfwedstrijd onder zijn monniken. Wie kon in een paar versregels de essentie van Zen vatten? Een prominente, geleerde monnik, Shenxiu, schreef een mooi vers over de ziel als glanzende spiegel. Maar een eenvoudige monnik die in de keuken werkte, Hui-neng, kwam met een andere versie.⁽⁴⁾

En juist daarin herkende Hung-jen zijn ware opvolger en gaf Hui-neng als zesde patriarch zijn nap en zijn mantel. Niet iedereen was het met deze keuze eens en zo ontstonden ook hier twee scholen. De school van Shenxiu wordt in China de Noordelijke School (of later in Japan

de Soto-school) genoemd, die streeft naar een geleidelijke verlichting. Training, studie en meditatie moeten in deze school langzaam maar zeker je denken zo glad maken als een zuivere spiegel. De school van Hui-neng wordt de Zuidelijke School (of later in Japan de Rinzai-school) genoemd. Deze is bekend om het idee van plotselinge verlichting, *satori*, op basis van intuïtie. Hier gaat het minder om intellectuele bagage; met intuïtief denken kan ook een plotseling contact met onze Buddha-natuur ontstaan.

Toch liggen ook deze twee scholen duidelijk in elkaars verlengde en is er in essentie weinig verschil tussen. Of je nu kijkt vanuit de Leegte of vanuit de mens die naar de Leegte kijkt — de kracht is altijd in het hier en nu. Zen is een kwestie van zien, schouwen in je innerlijke natuur, om de eigen Buddha-natuur in jezelf te ontdekken en van daaruit te kijken. Hui-neng merkte ook op dat er vanuit de Buddha-natuur gezien geen verschil is tussen degene die verlicht is en de onwetende. Het enige verschil is dat de een dat beseft en de ander nog in onwetendheid ervan is. We hebben in essentie allemaal dezelfde potenties.

Hui-Neng: 6e Patriarch

<p>Shenxiu:</p> <p>Dit lichaam is een Bodhiboom;</p> <p>De ziel is als een glanzende spiegel;</p> <p>Zorg ervoor hem altijd rein te houden,</p> <p>En laat zich geen stof er op verzamelen.</p>	<p>Hui-neng:</p> <p>Bodhi (Ware Wijsheid) is niet gelijk een boom;</p> <p>Nergens staat de glanzende spiegel;</p> <p>Aangezien er van het begin (der tijden) niets bestaat,</p> <p>Waar moet dan het stof zich op verzamelen?</p>
--	--

De andere oever

Het in een verlichte toestand komen noemt men ook wel ‘de andere oever bereiken’. Het idee is dat we hiervoor al zo veel mogelijk vanuit die andere oever leren denken. Met andere woorden: wil je meer eenheid ervaren, dan moet je vanuit eenheid vertrekken. Of zoals een bekende ijshockeyer het ooit formuleerde: “Schaats niet naar waar de puck is, maar waar deze naartoe gaat.” Concentratie – de laatste ‘juistheid’ van het Achtvoudige Pad – helpt ons om die eenheid te vinden en uiteindelijk onszelf te vergeten ten dienste van het geheel.

Concentratie en denken

Concentratie staat natuurlijk niet los van de andere zeven

‘juistheden’ en de Vier Verheven Waarheden.

Wat is concentratie? Voor het antwoord op die vraag moeten we eerst ingaan op de vraag *wie* zich concentreert. Een kerngedachte van het Buddhisme, de Theosofia en van vele tradities vinden we in de *Dhammapadha*, de verzameling leringen van Gautama de Buddha: “Alles wat we zijn is het resultaat van ons denken, het is door gedachten gemaakt.”

Oftewel: wij mensen zijn denkers. Beter gezegd: bewustzijn die het denken aan het ontwikkelen zijn. Laten we kort even kijken naar een schema dat trouwe lezers zullen herkennen.

Elk leven is te zien als een stroom van bewustzijn die vanuit het grenzenloze ontspringt en helemaal tot in het uiterlijke gebied reikt. In deze stroom kunnen we zeven bewustzijnsbeginselen onderscheiden. Zo ook bij de mens. De twee hoogste beginselen hebben we nog niet ontwikkeld, ze zijn nog *latent*; vier lagere hebben we al behoorlijk ver ontwikkeld. Van ‘beneden naar boven’ is het vijfde beginsel *manas*, het denkbewustzijn. Daar komt ook het woord ‘mens’ vandaan. Het denken is het beginsel dat wij tot uitdrukking leren brengen. Dit is ons *beginsel in ontwikkeling*.

Manas raakt aan de meer geestelijke kant aan *Buddhi* en aan de meer voertuiglijke kant aan *Kāma*, begeerte, verlangen. We kunnen dan ook, zoals we eerder aangaven, twee denkrichtingen onderscheiden. Het denken dat gericht is naar de geestelijke kant, werkt vanuit het besef van eenheid en begrip en is bovenpersoonlijk van karakter. Deze denker gaat uit van universelere kennis en zegt ‘ik ben’ – ik ben dat bewustzijn wat overal achter werkt, de kracht die achter alles werkzaam is. Ook achter die bergen en die zeeën.

Het denken dat naar de meer voertuiglijke kant is gericht,

leeft in de illusie van afgescheidenheid en is persoonlijk. Deze denker meent los te staan van anderen, heeft zijn eigen voorkeuren, zegt 'ik ben ik' en koestert zijn eigen belangen. Hij denkt niet zoveel verder en wordt dan ook meegenomen op alle golven van de zeeën.

Concentratie en het ENE

Als wij die karakteristieken herkennen in onszelf, kunnen we er ook actief richting aan geven. Hier komt het begrip concentratie bij kijken. Letterlijk betekent concentratie 'op één punt richten' of 'tot één punt samentrekken'. Of, als we het hebben over het bereiken van de andere oever: eenwording, of één worden met. Want als je je heel erg richt op één punt, dan *word* je dat in feite. Als je je aandacht volledig richt op een gedachte en zo'n gedachtebeeld laat groeien, dan word je daar langzaam maar zeker één mee, je *vereenzelvig*t je ermee.

Zo leren we beheersing door beheerst te zijn, door bezig te zijn met wat beheersing is, door erover na te denken. Door kalm te zijn kunnen we kalmte ontwikkelen, door een beeld te vormen van wat vrede is kunnen we vrediger worden. Dit is de kracht van concentratie. En de hoogste vorm van concentratie, de esoterische betekenis van Concentratie, is eenwording met het ENE. Het ENE is universeel en correspondeert voor de mens met een staat van zelfvergetelheid. De daarmee samenhangende, meest natuurlijke manier van handelen is mededogen — als je uitgaat van het Ene, dan is dat je natuurlijke houding.

In de Indiase traditie wordt dit ook wel Yoga genoemd en in Japan noemen ze het ZEN. Het idee om het Ene te willen worden en vanuit het Ene proberen te denken. Zenmeester Dōgen van de Soto-school vatte de weg van Zen als volgt samen:

Het Pad gaan is je Zelf leren kennen.

Je Zelf leren kennen is jezelf vergeten.

Jezelf vergeten is verlicht worden door alle dingen.

Om je Zelf te worden jezelf vergeten. Dat is een paradox. Door het beperkte zelf met een kleine letter – het zelf dat zich afgescheiden denkt van anderen – te vergeten, kun je het ruimere Zelf met hoofdletter – dat zich één weet met al wat leeft – gaan worden. Dit kan beginnen door een voortdurende en toenemende concentratie op de hogere aspecten van het denken. Dit betekent niet dat we onze persoonlijkheid als onbelangrijk moeten negeren. We hebben die persoonlijkheid nodig om in deze wereld te kunnen functioneren, maar ze moet niet de boventoon

voeren. Met andere woorden, het lagere denken kunnen we ten dienste stellen van het hogere denken.

Hui-neng en Janaka

Concentratie is daar een belangrijk hulpmiddel voor. Zo kwam Hui-neng op een gegeven moment op een plek waar monniken discussieerden over het wapperen van een vlag. De ene zei: "De vlag is een levenloos object en de wind doet hem bewegen." Een volgende zei: "Zowel de wind als de vlag zijn levenloos en het wapperen is onmogelijk." Een derde protesteerde: "Het wapperen is het gevolg van een combinatie van oorzaken en toestanden." Een vierde zei: "Er is geen wapperende vlag maar het is de wind die uit zichzelf beweegt." Ze konden het niet eens worden. Hui-neng onderbrak hen en zei: "Het is niet de wind en ook niet de vlag maar het is jullie eigen denken dat wappert!" We moeten eerst ons eigen denken goed analyseren, de richting van ons denken bepalen en vervolgens de concentratie leren ontwikkelen. Dat we daardoor in ons leven van hier en nu ook in een verlichte bewustzijnstoestand kunnen leven, blijkt bijvoorbeeld uit het relaas van koning Janaka.

Janaka was de vader van Sita, de vrouw van Rāma uit het Rāmāyana-epos. Als koning die behoorlijk actief was in het alledaagse leven, had hij toch een hoge staat van verlichting bereikt. Een aantal sektarische gelovigen betwijfelde dat en ging naar zijn paleis om zijn concentratiekracht te testen. Omdat hij zo ver in zijn bewustzijnsontwikkeling was gevorderd, wist de koning van tevoren wat de intentie was van deze personen en besloot op zijn beurt om hen aan een test te onderwerpen.

Hij gaf zijn soldaten de opdracht om hen over straat te laten lopen met schalen op hun hoofd die tot de rand gevuld waren met water, terwijl intussen overal langs de kant de mooiste meisjes dansend de meest verleidelijke liedjes moesten zingen. En de soldaten kregen het bevel deze figuren te dreigen ze aan het zwaard te rijgen als ze maar één druppel zouden morsen.

Maar de wijsneuzen volbrachten de test succesvol en in het paleis klaagden ze bij de koning vol verontwaardiging over hun behandeling. Ze zeiden door het dreigement maar aan één ding te kunnen denken: dat er geen druppel over de rand zou gaan. "Nu begrijpen jullie", antwoordde de koning, "hoe ik vanuit een innerlijke verlichte toestand toch in staat ben om me met alle uiterlijke zaken rond het landsbestuur bezig te houden." Janaka kon *in* de wereld zijn, maar niet *van* de wereld. Met andere woorden, ondanks alle drukte en stress van de uiterlijke wereld kon hij

door zijn *continue* concentratie in elke situatie zijn innerlijke Zelf volgen en blijven werken voor het grotere geheel.

Concentratie en mededogen

Dit komt ook terug in het boekje *Het ontwikkelen van concentratie* van een van onze theosofische leiders: William Quan Judge, de opvolger van H.P. Blavatsky. Hij zegt hierin heel duidelijk dat dit is waar we zelf met de nodige wilskracht aan moeten werken.

Het Koninkrijk der Hemelen kan niet verkregen worden door ernaar te vragen; het moet met geweld genomen worden. En de enige weg waarlangs wij de wil en de kracht van voldoende grootte kunnen bereiken is, door het verwerven van de deugden aan de ene kant en een nauwkeurig kennen van ons zelf [lees: 'Zelf'- E.B.] aan de andere kant. Te zijner tijd zullen wij dan gaan inzien waarom een voorbijgaande gedachte niet mag worden genegeerd en geen voorbijgaande indruk mag worden gemist.⁽⁵⁾

Dit is eigenlijk concentratie voor gevorderden. Een toestand van groter bewustzijn ontwikkelen die niet meer weggaat, waarin je blijvend verkeert. De vergevorderden kunnen daarbij actief kennis opdoen van innerlijke bewustzijnsgebieden die een gemiddeld mens nog slechts slapend betreedt. Voor de oefening in concentratie hiervoor moet de argeloze mens wel worden gewaarschuwd. Hou het motief van mededogen centraal, zo leert de Theosofia. Vorm hiermee je ideaalbeeld. En bedenk daarbij: *je wordt wat je denkt*.

In de Zen-traditie heet het bereiken van een blijvend groter bewustzijn ook wel 'het derde oog dat wordt geopend'. Diepere inzichten in de wetten der Natuur openen zich, maar zulke processen moet je niet overhaast doen. Het inzicht moet op een natuurlijke manier groeien, zoals een bloem groeit en bloeit als het seizoen er rijp voor is. Het denken moet ongestoord zijn om onderscheidingsvermogen te ontwikkelen tussen de uiterlijke en de innerlijke werelden. Er wordt ook voor gewaarschuwd dat zolang je dit nog niet echt beheerst, het proces vol met valkuilen zit. We komen daar later in deze serie artikelen op terug, als we onze denkprocessen verder analyseren.

Concentratie is geen doel op zich. Judge wijst ook duidelijk op de deugden die we moeten verwerven, waarmee we ook steeds meer concentratie ontwikkelen op een natuurlijke manier, in plaats van dat te forceren met allerlei meditatie-oefeningen.

Het dagelijks leven, dat is Tao

We stelden eerder dat we eerst de richting van ons denken moeten bepalen en dan de concentratie verder moeten leren ontwikkelen. Want zolang we het onderscheid tussen het persoonlijk en het bovenpersoonlijk denken nog niet scherp hebben, zullen we ons niet kunnen vereenzelvigen met ons buddhisch beginsel en kunnen we keuzes maken waar we later spijt van hebben. Een eenvoudige maar zeer doeltreffende oefening in het sturen van onze gedachten is het persoonlijk denken te veredelen door er gedachten van bovenpersoonlijke kwaliteit tegenover te zetten. Zoals koning Janaka het welzijn van zijn land steeds voor ogen had, en zich daardoor niet van zijn stuk liet brengen door alle uiterlijke zaken die bij het besturen daarvan komen kijken.

Waar we ook staan, we kunnen altijd vanuit het ENE handelen, vanuit verbondenheid met alles, en proberen het juiste te doen. Het klinkt bijzonder, maar het is het meest natuurlijke wat er is. Zoals een moeder altijd met aandacht voor haar kind zorgt, volledig in het hier en nu. We kunnen het toepassen in alles wat we in het leven doen, tandenpoetsen, naar het werk gaan of wat dan ook. In de Zen-traditie heet dit op een leuke manier, kort en krachtig: *Het dagelijks leven, dat is Tao*. Met andere woorden: het is overal, het is nergens niet, het is de bloem van de Buddha, het zijn de bergen en de zeeën.

Het dagelijks leven is bij uitstek het trainingsveld van ons bewustzijn. De Chinese Zen-meester Hyakujo was al 80 jaar en werkte nog steeds met zijn leerlingen in de tuin. De leerlingen vonden het een beetje sneu dat hij nog zulk zwaar werk deed en zeiden: "Meester, dat hoeft niet meer, wij doen dat wel. Waarom gaat u niet wat mediteren in het klooster?" Maar Hyakujo wilde niet stoppen. Daarop verstopten de leerlingen zijn gereedschap, met het idee dat hij dan de boodschap wel zou begrijpen. Vervolgens at Hyakujo niet meer en hield dat dagen vol. Uiteindelijk gaven de leerlingen hem daarom maar weer zijn gereedschap terug. De volgende dag werkte Hyakujo weer met hen in de tuin en tijdens het avondeten legde hij zijn leerlingen de essentie van zijn levenshouding nog eens kort maar krachtig uit: "Geen werk, geen eten". Ofwel: de oefening *is* het dagelijks leven.

Of we nu vergevorderd zijn op dit pad of niet, belangrijk is dat we ook de meest kleine plichten met volle aandacht uitvoeren zonder ons te laten afleiden. Dan kunnen we de rest aan karma laten en hoeven we niet te hechten aan het resultaat. Zo is er de bekende dialoog tussen een leerling en zijn Zenmeester: "Spant u zich voortdurend in om de

waarheid te beoefenen?” “Jazeker.” “Hoe doet u dat dan?” “Als ik eet dan eet ik en als ik slaap, dan slaap ik.” “Maar dat doet iedereen. Kan je dan van iedereen zeggen dat hij doet wat u doet?” “Nee!” “Waarom niet?” “Omdat anderen niet eten als ze eten en als ze slapen, slapen ze niet. Want als ze eten denken ze aan duizend en één dingen en als ze slapen dan dromen ze over duizend en één dingen. Als ik eet, eet ik en als ik slaap, slaap ik.”

Dit betekent niet dat de meester zich volledig richt op de uiterlijke wereld alleen. Hij is geen fijnproever, noch zal hij een gat in de dag slapen. Hij richt zich continu op de eenheid van het leven. Dan hoort eten en slapen er op een natuurlijke manier bij, want om voor de eenheid te blijven werken in deze wereld dien je ook je voertuig gezond te houden. En dat kan je doen zonder per se van deze wereld te zijn en meegesleept te worden door allerlei verleidingen, beslommingen en afleiding.

Menselijke waardigheid

Tot slot een uitspraak – om met het thema ‘stress’ te eindigen – van de bekende psychiater Viktor Frankl. Hij heeft de Holocaust meegemaakt en overleefd en schreef vlak na de oorlog dit:

Wat de mens feitelijk nodig heeft, is niet een toestand zonder spanningen, maar het streven en strijden voor een waardig doel.⁽⁶⁾

Deze uitspraak baseerde hij op zijn ervaringen in de concentratiekampen. In die meest erbarmelijke omstandigheden ontdekte hij een heel duidelijk verschil tussen mensen die zich helemaal mee lieten voeren met de ellende en geen enkel perspectief meer hadden, en een aantal mensen dat zelfs in *die* omstandigheden toch nog kon genieten van de meest kleine dingetjes. Dat beetje brood dat ze hebben met elkaar delen, lachen met elkaar, de schoonheid zien van een zonnestraal die nog ergens binnenvalt — gewoon de meest kleine dingen. Daar leerde hij dat iedereen het vermogen bezit om ‘zijn menselijke waardigheid’ te vinden. De spanning leidt dan niet tot stress, maar vormt de drijfkracht om ‘te strijden voor een waardig doel’.

Stress kan juist goed zijn, als we bijvoorbeeld alert moeten zijn in het verkeer. En we ervaren stress vaak niet als nadelig op het moment dat wij echt zingeving vinden in het leven, een waardig doel hebben om voor te strijden. Wat is nu een waardiger doel dan het leven vanuit de eenheid die je kunt ervaren? Universele broederschap is een feit in de Natuur, leert de Theosofia. Alles komt uit

dezelfde bron, is één met elkaar. Als we dat proberen tot uitdrukking te brengen, vallen alle persoonlijke spanningen daarbij in het niet. Die nemen we gewoon voor lief, want we weten waar we het voor doen. Bovendien brengt werken ten dienste van het geheel vaak een innerlijke rust met zich mee, waardoor stressreacties steeds minder optreden. Gottfried de Purucker sluit zijn artikel over de drie stadia van het zien van Waarheid af met de stelling dat er een weg bestaat naar vrede, geluk en wijsheid en dat die weg wordt gevormd door het besef dat we één zijn met de Natuur, dat de Natuur één is met ons en dat alle wijsheid die we nodig hebben in ons besloten ligt. Hij geeft ook aan dat zij die de kracht van concentratie verder ontwikkeld hebben, daardoor in staat zijn om zelf direct kennis op te doen van alle processen in de Natuur, van de mysteriën van leven en dood tot de wetten van Karma, van de menselijke evolutie tot de kosmische krachten die er in het Universum zijn en die het Universum beheersen — en zo kunnen zij geluk en wijsheid en kracht vinden, maar alleen om het te kunnen delen met alle andere wezens omdat zij één geworden zijn met al wat leeft.

Referenties

1. Dit citaat van Seigen Ishin (Ch’ing-yüan Wei-hsin, een Zenmeester uit de 9e eeuw) is te vinden in D.T. Suzuki, *Essays in Zen Buddhism*. First Series. Rider, Londen/New York 1926, blz. 24.
2. <https://nos.nl/artikel/2269872-steeds-meer-werknemers-kampen-met-burnoutklachten.html> laatst gezien d.d. 19 januari 2020.
3. <https://blavatskyhouse.org/uploads/files/waarheid3niv.pdf>.
4. Zie ook H.P. Blavatsky, *De Stem van de Stilte*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1974/1992, blz. 85.
5. W.Q. Judge, *Het ontwikkelen van Concentratie*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1983 (2e druk), blz. 27-28. Opgenomen in *Echoes of the Orient*. 3 delen, deel 1, Theosophical University Press, Pasadena 2011, blz. 70.
6. Viktor E. Frankl, *De zin van het bestaan*. Donker, Rotterdam 1978/2016, blz. 131-132.

Het streven naar onafhankelijkheid

Doen we het alleen of gezamenlijk

In de internationale verhoudingen in de wereld zijn twee tendensen waar te nemen. Aan de ene kant zie je dat landen en regio's zich verenigen in bonden, unies, in economische en militaire samenwerkingsverbanden. Maar er is ook een streven zich los te maken van een groter geheel. Is dat laatste een goede ontwikkeling?

Er gaat haast geen dag voorbij of de uittreding van het Verenigd Koninkrijk (VK) uit de Europese Unie (brexit) is in het nieuws. Dat nieuws is eigenlijk steeds hetzelfde: de EU wil niet aan de wensen van het VK tegemoetkomen en het VK wil wel bepaalde privileges. Daarom zal er, zoals het er nu uitziet, een zogenaamde harde brexit komen. Dat wil zeggen dat er tussen de Europese Unie (EU) en Groot-Brittannië geen (handels)-afspraken gemaakt zullen worden.

Het streven naar onafhankelijkheid is echter niet slechts een Brits fenomeen. In het najaar van 2017 domineerde Catalonië het nieuws, omdat dit deel van Spanje zich af wilde scheiden van de rest van dat land. In Schotland werd in 2014 een referendum voor onafhankelijkheid van Groot-Brittannië met een kleine meerderheid verworpen. De roep om onafhankelijkheid is echter ook daar niet gesmoord. Er gaan stemmen op voor een nieuwe volksraadpleging. In de al eeuwenlang onrustige Balkan, waar

recent allerlei nieuwe staten zijn verschenen, is de onrust nog lang niet voorbij. Vojvodina in Servië wil onafhankelijkheid. Kroaten uit Bosnië willen zich aansluiten bij Kroatië. Die nieuwe staten willen trouwens wel lid worden van de EU. Ook in Vlaanderen bejveren mensen zich voor een onafhankelijk Vlaanderen.

Dit streven vind je niet alleen in Europa, ook elders in de wereld willen mensen loskomen van het grotere geheel waar ze deel van uitmaken, zoals bijvoorbeeld Kashmir dat onafhankelijk van India wil worden.

Klaarblijkelijk ervaren veel landen of regio's een afhankelijk bestaan als een belemmering voor een gelukkige samenleving. Maar wat houdt die afhankelijkheid feitelijk in?

Twee vormen van afhankelijkheid

Net als in individuele gevallen zijn er ook tussen landen of gemeenschappen ten minste twee vormen van afhankelijkheid. Er is het geval waarin de een meer macht heeft dan de an-

Kerngedachten:

» Volledige onafhankelijkheid is een fictie, omdat alles met elkaar samenhangt.

» Als mensen zich volledig zouden afsluiten van anderen, ontstaat allereerst een mentale en dan een fysieke inteelt.

» Een natiestaat is een romantische uitvinding uit de 19e eeuw.

» Een volk is een verzameling mensen met een gemeenschappelijk verleden. Het nationale gevoel wordt gevormd door persoonlijke en vitale karakteristieken en is van lager bewustzijnsniveau dan het geweten van de individuele mens uit dat volk.

» De werkelijke patriot is universeel.

der. Dat is de verhouding van meester en knecht, of in schrijnende gevallen zelfs van meester en slaaf. Op internationale schaal uit dit zich in kolonialisme of in een situatie waar een land een groot militair overwicht heeft en zijn macht misbruikt. Helaas is deze onrechtvaardige vorm van afhankelijkheid nog steeds geen verleden tijd. Landen die naar onafhankelijkheid streven om dit juk van zich af te werpen pogen de disharmonische en onrechtvaardige situatie te herstellen. De strijd van oud-koloniën, zoals India en veel Afrikaanse landen, is een voorbeeld hiervan. We zullen het in dit artikel hier niet over hebben. Een heel ander geval is, wanneer landen op basis van vrijwilligheid met elkaar een verband aangaan, dat tot voordeel van alle moet strekken. Dat is bijvoorbeeld het geval in de EU of de Mercosur (economisch verband van Zuid-Amerikaanse landen). Wanneer dan een land – zoals het Verenigd Koninkrijk – hier uit wil treden, ligt de zaak veel gecompliceerder. Zoiets geldt ook voor regio's binnen een land die autonoom willen worden. Maar voordat we proberen de achtergronden hiervan theosofisch te verklaren, willen we eerst wat langer stilstaan bij (on)afhankelijkheid.

Bestaat onafhankelijkheid?

Je zou je de vraag kunnen stellen of onafhankelijkheid überhaupt wel bestaat. Onafhankelijk betekent dat je je eigen koers kunt varen en dat je niet onder invloed van anderen staat. En als het een land betreft, dan bedoelen we ermee dat het volledig kan beslissen over zijn binnenlandse en buitenlandse politiek. De brexiteers en de naar autonomie strevende Catalanen beweren dat ze dat zelfbepalingsrecht misten. 'We willen baas in eigen land zijn', is hun argument. De vraag is echter of dat volledig kan. Een individueel mens kan in ieder geval nooit volledig onafhankelijk zijn. Hoe zou hij ooit geboren kunnen zijn, als hij geen vader en moeder had gehad? En was hij in leven gebleven, had hij leren lezen en schrijven, hygiëne hebben leren te betrachten, als er geen anderen waren geweest die hem dat onderwezen hadden? Ook voor zijn huisvesting, zijn voeding, zijn elektriciteitsvoorziening, enzovoort, heeft hij andere mensen nodig. Zelfs als je als kluisenaar alleen in een bos zou wonen, maak je gebruik of werk je samen met andere levende wezens. Denk alleen maar aan je lichaam, dat is opgebouwd uit biljoenen levende cellen. De Theosofia leert dat volledige onafhankelijkheid een fictie is, omdat gemanifesteerde dingen samengesteld zijn en voortkomen uit eenzelfde Levensbron. Eenheid ligt daarom ten grondslag aan de verscheidenheid van levens-

uitingen. Elke entiteit is een deel van een grotere entiteit en is op haar beurt samengesteld uit kleinere entiteiten. Wat voor een individu geldt, geldt ook voor een volk of bevolkingsgroep. Elke bevolkingsgroep, die bestaat uit talloze individuele mensen, maakt deel uit van een land, dat deel uitmaakt van een regio of continent, dat deel uitmaakt van de planeet aarde, die deel uitmaakt van het zonnestelsel, enzovoort.

Geen enkel land is daarom autarkisch, kan zich in alle opzichten economisch bedruipen. Als de handel tussen verschillende landen zou worden stilgelegd, leidt dat tot een dramatische neergang van de welvaart. Maar ook op mentaal en spiritueel gebied staan we voortdurend met elkaar in contact, want zelfs als er geen internet of andere moderne communicatiemiddelen zouden zijn, hielden ideeën niet halt voor landsgrenzen. Wie een studie maakt van de geschiedenis der mensheid, zal gemakkelijk kunnen vaststellen hoe religieuze, filosofische en wetenschappelijke ideeën van land naar land gingen. Mensen beïnvloeden elkaar altijd. Kruisbestuiving vindt overal plaats. Als een land of groep mensen zich volledig zou afsluiten van anderen, ontstaat allereerst een mentale inteelt. De beschaving degenerereert. Dogmatiek, stilstand en achteruitgang worden de karakteristieken. Vervolgens zou er ook een fysieke inteelt plaatsvinden, hetgeen uiteindelijk leidt tot een verdwijnen van dat volk. Dat is in de geschiedenis meerdere malen voorgekomen. Voor de duidelijkheid: de menselijke zielen die het volk samenstelden, verdwijnen niet. Ze zullen in andere, jongere volkeren hun ontwikkeling kunnen voortzetten, op voorwaarde dat ze bereid zijn ten minste iets in hun geslotenheid te veranderen, zodat ze aansluiting krijgen bij de zich verder ontwikkelende mensheid.

De ideale samenleving

Als je de grondpatronen van de kosmos zou volgen, was de ideale samenleving een spirituele hiërarchie. We zullen proberen uit te leggen wat we hieronder verstaan. Allereerst willen we zeggen dat we onder 'samenleving' elke georganiseerde groep mensen verstaan, hoe groot of hoe klein die ook is. Dus zowel een stad, als een land of een samenwerkingsverband van enkele landen, is een samenleving. De ideale samenleving wordt geleid door de wijste mannen en vrouwen. Zij zouden echter niet op basis van machtsuitoefening hun beleid laten uitvoeren, maar op basis van wijsheid en consensus. Dat houdt in dat het meest universele beleid wordt bepaald waar alle partijen achter moeten

staan. Er hoeven geen concessies te worden gedaan, noch moet de minderheid zich schikken naar de meerderheid, nee, ieder moet overtuigd zijn dat een bepaald beleid het beste voor allen is. Daarvoor moeten de wijzere mensen die anderen inspireren. Ze moeten een beroep doen op de bovenpersoonlijke en onzelfzuchtige aspecten van mensen. Het beleid beoogt het welzijn van iedere burger, maar het scheidt tevens de mogelijkheid voor ieder mens zijn talenten en vermogens in te brengen, opdat het geheel er wel bij vaart. Daarbij kan niemand gemist worden. Bovendien heeft iedereen de vrijheid op zijn eigen wijze een bijdrage aan het geheel te leveren, mits dat niet ten koste gaat van anderen. Iedereen heeft de vrijheid en het recht – of eigenlijk zelfs de plicht – te leven volgens het wijste en meest edele in zichzelf.

Feitelijk spreken we hier over een federatie van zelfstandige mensen die allen hun eigen ontwikkelingsgraad hebben, die echter samenwerken ten goede van het gemeenschappelijke welzijn.

Wat voor individuen geldt, geldt ook voor groepen mensen, zoals in provincies, staten of landen. Als bijvoorbeeld een aantal landen zich verenigt, dan zou elke kleinere samenleving – elk land of elke stad – de typisch volkseigen dingen zelf het beste kunnen organiseren, maar er zijn ongetwijfeld zaken die het geheel betreffen. Om een voorbeeld te geven: in subtropisch Griekenland zal de vuilnisophaaldienst anders geregeld zijn dan in Zweden. Natuurlijk kunnen beide landen van elkaar leren, maar ze zullen zelf het best deze dienst kunnen organiseren. Maar er zijn ook zaken die alle landen betreffen. Ook daar geven we een voorbeeld van: in de EU proberen multinationals zo min mogelijk belasting te betalen, waarbij verschillende landen tegen elkaar uitspelen en chanteren. Als in de EU één belastingtarief zou gelden voor grote ondernemingen, was dat onmogelijk, maar nu alle landen hun eigen belastingbeleid voeren, slagen die ondernemingen erin heel weinig, ja, soms zelfs geen belasting af te dragen.

Eigen cultuur?

Als de voordelen van samenwerking zo evident zijn, waarom willen landen dan onafhankelijk zijn?

Ik denk dat een algemeen antwoord ligt in de dominerende mentaliteit van vandaag: zelfzucht. Daardoor gaat samenwerking vaak heel moeizaam en frustrerend. Als een samenwerking door interne strijd hapert, roept dat tendensen op om eruit te stappen. Een gemeenschap functioneert slecht als de deelnemende groepen wel de lusten claimen, maar alle lasten doorschuiven naar de anderen.

Vroeg of laat valt de gemeenschap dan uiteen. De oorzaak is zelfzucht. Eigenlijk moeten we zeggen: *domme* zelfzucht, want het beëindigen van samenwerking die op gelijkwaardigheid is gebaseerd, werkt in alle gevallen nadelig. Die zelfzucht komt voort uit een gevoel van afgescheidenheid, het waanidee dat je land of cultuur anders is dan die van anderen. En met ‘anders’ wordt dan meestal ‘beter’ bedoeld. Men vreest dat de eigen cultuur ten onder gaat in het grote geheel. Er heerst angst dat de samenwerking met andere landen en de daarbij horende open grenzen, ertoe zullen leiden dat steeds meer ‘vreemden’ in het land zullen komen. Afschuwelijke woorden als ‘omvolking’ of ‘homeopathische verdunning’ of ‘invasie van vreemdelingen’ worden door steeds meer mensen als normaal ervaren. Ze zijn bang dat de eigen cultuur verdwijnt.

Maar wat is cultuur?

Cultuur wordt gevormd door de gewoontepatronen van een volk of bevolkingsgroep. En een volk is een groep mensen die door karmische attracties bij elkaar zijn gekomen. In het verleden – in vorige levens – hebben mensen een bepaalde gezamenlijkheid aan oorzaken opgebouwd, die resulteert in het feit dat ze min of meer op dezelfde tijd in een bepaalde streek geboren worden of ernaartoe verhuizen. Het zijn, met andere woorden, bepaalde karakteristieken die men gemeen heeft en die een bindende factor vormen, die tot een natie leiden.

Wat zijn die karakteristieken? Het is nauwelijks mogelijk die te omschrijven, omdat ze per volk vaak verschillen en nogal vaag zijn.

Sommigen menen dat de taal zo'n eigenschap is. Maar in een land als Zwitserland worden vier talen gesproken en in India zelfs niet minder dan 415.

De godsdienst wordt ook als bindende factor genoemd, maar er zijn talloze landen waar verschillende godsdiensten beleden worden.

Anderen hebben het over het land – de ‘bodem’ – waarop men geboren is, maar sommige landen, zoals Brazilië, kennen verschillende klimaatzones en landschappen, variërend van woestijn tot tropisch regenwoud. En het Palestijnse volk en zigeuners hebben helemaal geen land. Verder wordt beweerd dat een bevolking een gemeenschappelijk verleden heeft, dat in heldenverhalen en liederen geroemd wordt. Rembrandt bijvoorbeeld is van ons, Nederlanders. Zelf zou deze schilder zich nooit Nederlander hebben gevoeld. Als hij zich al een identiteit had aangemeten, dan was dat die van Amsterdammer, hoewel hij in Leiden geboren was. Bovendien worden die verhalen, en zeker de ouderdom ervan, sterk overschat. Vaak blijken

dezelfde verhalen over helden in andere landen in een iets andere variatie ook verteld te worden.

Laten we ook niet vergeten dat de zogenaamde natiestaat vooral een romantische uitvinding uit de 19e eeuw is. Veel Europese landen zijn toen pas ontstaan, compleet met nieuw ontworpen vlaggen en pas gecomponeerde volksliederen. Veel Midden- en Oost-Europese landen zijn nog later ontstaan: na de Eerste Wereldoorlog of zelfs na de val van de Muur in 1989. Rond 1500 waren er in Europa zo'n vijfhonderd staatjes die vrijwel voortdurend in oorlog met elkaar waren. Zo diep gaat het afzonderlijke, gemeenschappelijke verleden van één land dus niet. Natuurlijk zijn er wel cultureel bepaalde omgangsvormen. In sommige landen omhels je elkaar als begroeting, in andere geef je elkaar een hand, en in sommige Aziatische landen maak je een lichte buiging. Ook het eten verschilt. Maar om nu te beweren dat dit essentiële verschillen zijn! Kortom, die samenbindende karakteristieken zijn nogal vaag en zeker niet de meest edele in het volk.

Het zijn meestal geen spirituele of intellectuele eigenschappen die ten grondslag liggen aan een volk en bevolkingsgroep. De band tussen landgenoten kan dan ook veel minder diep zijn dan die tussen mensen uit verschillende naties. Zo kan een intellectueel uit een bepaald land zich veel meer verwant voelen aan intellectuelen uit andere landen dan aan veel van zijn landgenoten.

Die lagere vibraties en karakteristieken die ten grondslag liggen aan een volk, zijn doorgaans veel minder edel, veel minder menselijk dan het peil van een individueel mens uit dat volk. Het geweten en de idealen van de individuele Nederlander zijn, met andere woorden, van een hoger niveau dan die van de natie als totaliteit. Een menigte is veel gemakkelijker te manipuleren, is veel ontvankelijker en gevoeliger voor bepaalde gevoelens en gedachten dan één mens uit die menigte. Massa's zijn daarom in staat tot gruwelijkheden waartoe elk apart individu in die massa nooit toe in staat zou zijn geweest.

Voorals men cultuur associeert met godsdienst of ras, wordt de eigenheid van een volk zo benadrukt, dat men alles wat niet tot die cultuur of dat ras behoort, als vijandig beschouwt. Hoeveel soldaten zijn onder dwang van het nationale gevoel, of op basis van vermeende raciale of godsdienstige eigenheid, gevoed door nationale leiders, naar het front gestuurd en hebben daar de wreedste gewelddaden gepleegd, die ze als individu nooit gepleegd zouden hebben!

Cultuur die zich beperkt tot de grenzen van een land heeft niet de duurzame en spirituele kracht als internationale

cultuur. De ideeën van werkelijke cultuurdragers, zoals grote schrijvers, kunstenaars en filosofen, beperken zich niet tot de eigen staat. Ze zijn universeel en kunnen zich daarom over de hele wereld verspreiden. Een filosoof als Kant is nauwelijks buiten zijn geboortedorp geweest, maar stond met zijn ideeën in contact met de rest van de wereld. Lao-tse uit China zegt: "De wijze kent de wereld vanuit zijn raam." (Lao-tse, *Tao Teh King*, vers 47.)

Het overdreven koesteren van nationale gevoelens leidt tot de vloek van het nationalisme: de gekoesterde zelfzucht van een natie, die ertoe leidt dat men muren om zijn territorium gaat bouwen, zich gaat bewapenen omdat men de ander als vijand ziet. Culturele argumenten voor onafhankelijkheid zijn daarom niet zo steekhoudend.

Objectief idealisme

Nationalisme is gebaseerd op het illusoire idee dat je eigen volk een unieke, op zichzelf staande gemeenschap van *een bijzonder soort* mensen is.

Zoals gezegd is de natiestaat, een eenheid afgebakend tussen vastomlijnde landsgrenzen met zijn vermeende unieke karakteristieken, een uitvinding van de romantische geest uit de 19e eeuw. Hij is een illusie. Dat wil niet zeggen dat hij niet bestaat, maar hij is een fictie. Hij is een *verzonnen* werkelijkheid. Door de opvoeding, door de lessen op scholen en door een verdraaide kijk op de geschiedenis, is hij gecreëerd en wordt hij in stand gehouden. Maar hoewel een dergelijke afgesloten groep een illusie is, is hij voor de bevolking van die natiestaat een werkelijkheid, precies zoals voor de dorstige mens in de woestijn een fata morgana een werkelijkheid is.

Het is dit psychologische verschijnsel dat objectief idealisme wordt genoemd. Het houdt in dat we geneigd zijn de wereld om ons heen te interpreteren overeenkomstig de ideeën die we hebben.

Als we geleerd hebben dat we tot een bepaald volk, of bevolkingsgroep horen, dan zijn we geneigd de dingen die we waarnemen te interpreteren volgens dat idee. Zo kan men juichen om een landgenoot die een gouden medaille haalt op de Olympische Spelen, terwijl die sporter soms alleen in naam landgenoot is. Hij heeft zich slechts laten naturaliseren vanwege de betere trainingsomstandigheden en de financiële beloning voor zijn sportprestaties. Iemand die in hetzelfde land geboren is maar zich tot een andere nationaliteit heeft laten naturaliseren, is een concurrent. Het is het werkelijkheidsgehalte dat men toekent aan de illusie van een land als losse eenheid, waardoor men ook werkelijk gelooft dat men anders is dan andere landen.

Het idee van nationalisme en het streven naar onafhankelijkheid kan daarom alleen effectief bestreden worden door een verandering van mentaliteit. Zodra mensen inzien dat ze hun eigen werkelijkheid maken, zullen ze de wereld, hun land en hun leven heel anders gaan beoordelen. Ook de vermeende economische vooruitgang die onafhankelijkheid met zich mee zou brengen, wordt dan in een ander licht geplaatst.

Economische motieven

Immers, een ander argument voor afscheiding is dat het economisch en financieel beter gaat als het land of de regio als onafhankelijke staat verdergaat. Vaak ligt argwaan ten grondslag aan deze houding, maar wellicht kan in sommige gevallen het inderdaad waar zijn dat een regio of land financieel meer bijdraagt aan het geheel dan dat het ontvangt.

Maar is dat erg? Is het een nadeel dat bijvoorbeeld Catalonië meer bijdraagt aan de Spaanse begroting dan dat het terugkrijgt? Die regio is veel welvarender dan bijvoorbeeld Andalusië en het berooide Extramadura. En in een harmonieuze samenleving is het goed dat de welvaartverschillen niet al te groot zijn.

Anders is het natuurlijk als er sprake is van regelrechte uitbuiting, zoals dat bij kolonialisme het geval is. Maar dan zijn er geweldloze middelen om binnen de grondwet van een land – zeker als het een democratisch land is – die situatie te harmoniseren.

Als een volk of bevolkingsgroep uitroept dat het ‘baas in eigen huis’ wil zijn, dan bedoelen ze veelal dat ze als natie hun eigen koers willen varen, terwijl in het achterhoofd meespeelt, dat ze economisch en financieel erop vooruit zullen gaan. Maar wordt dat huis niet ook door anderen bewoond die een andere mening hebben, en staat het niet in een straat met talloze andere huizen, die alle op dezelfde riolering en hetzelfde water- en elektriciteitsnet zijn aangesloten! Is het ‘huis’ Groot-Brittannië, om dat als voorbeeld te nemen, niet met talloze vezels verbonden, spiritueel, mentaal en fysiek, met vrijwel alle andere Europese landen?

Patriottisme

Gelukkig zijn er ook edele, boven de persoonlijkheid en het eigenbelang uitstijgende, banden tussen mensen. En ook die zullen ertoe leiden dat mensen zich tot een groep of natie verenigen. Die edele karakteristieken krijgen vaak vorm in de grondwet van een land. Zo is artikel 1 van de Nederlandse grondwet een prachtige verwoording van de

eenheidsgedachte: *Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.* In de grondwet van andere landen vind je, in andere bevoordingen, eenzelfde soort gedachten.

Zo mogen we met gepaste trots terugkijken op figuren als Willem van Oranje, die als een van de eersten in Europa de idee van godsdienstvrijheid introduceerde. Of op een groots filosoof als Spinoza, die trouwens van Portugese afkomst was, of een geleerde als Huygens.

Kenmerk van deze werkelijke helden is dat ze altijd de verbinding zoeken. Zelfs Willem van Oranje, die aan de wieg stond van het land waarin wij nu leven, heeft altijd de Spanjaarden geëerd, wat zelfs in ons volkslied tot uiting komt. Aanvankelijk wenste hij ook geen breuk met de koning van Spanje.

Waar patriottisme kenmerkt zich niet door nationale zelfzucht, maar door universaliteit: de wil dat het vaderland een constructieve, vrede-brengende rol in de wereld speelt. Het is juist daarom, dat het streven naar onafhankelijkheid vaak niet door werkelijke patriottische gevoelens wordt ingegeven. Heeft bijvoorbeeld de Catalaan die zich beijert voor onafhankelijkheid ooit stilgestaan bij het feit dat hij de illusie van de natiestaat Spanje inruilt voor die van Catalonië en dat het losmaken van een land vrijwel altijd gepaard gaat met geweld? En staat de brexiteer erbij stil, dat ongeveer de helft van zijn landgenoten niet uit de EU wil en dat het doordrijven van zijn wens niet alleen bij de EU maar ook in zijn vaderland tot een disharmonische situatie zal leiden? Trouwens, zijn land kan wellicht wel de EU verlaten, maar niet Europa, want ook al is Engeland een eiland, je kan niet een anker losgooien en naar een ander continent varen. De brexiteer zal dus altijd met zijn Europese burens moeten dealen.

Ik denk dat de werkelijke patriot ernaar streeft, dat de cultuur van zijn land zo universeel mogelijk wordt. Hij zoekt daarom niet naar de verschillen met andere landen, maar juist naar wat ze bindt. Hij levert zijn unieke bijdrage aan de innerlijke groei van de mensheid.

Samenwerking is in alle gevallen te verkiezen boven afscheiding en is altijd voordelig voor alle partijen, mits de samenwerking plaatsvindt op basis van gelijkwaardigheid. Ze moet dus van twee kanten komen. Blijft een partij in gebreke, vlucht dan niet, maar probeer met alle edele middelen die je hebt, de idee van gelijkwaardigheid in de harten van iedereen te doen leven. Dat kan alleen als je zelf het goede voorbeeld geeft.

De slijmzwam die de bijnaam 'the blob' kreeg.

Theosofie in de Natuur

Leren zonder hersenen: waar zit het geheugen (bij planten)?

Intelligentie is een universeel vermogen, dat niet alleen aan mensen toebedeeld is. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat we het vermogen om te leren van hersenen los moeten koppelen. Maar waar zit dan het geheugen ...?

De dierentuin in Parijs had onlangs een primeur: de vertoning van een miraculeus wezen dat het midden houdt tussen een schimmel en een dier, bijgenaamd 'the blob', naar de gelijknamige griezelfilm uit 1958 waarin een slijmachtige kruipende massa Jan en alleman verslindt. En slijmachtig is het wezen dat in Parijs te zien is! Het behoort namelijk tot de familie van de slijmzwammen. Maar die naam doet het tekort, want meer dan van een zwam heeft het gedrag van dit eencellige organisme alles weg van een dier. Zo kan het zich actief voortbewegen en is het in staat in een doolhof zijn kortste weg naar voedsel te vinden. Bovendien bleek dat het gedurende zijn pogingen om bij voedsel te komen, kan leren en dat het er in iedere herhaalde poging sneller in slaagde. Tot ieders verbazing kan het wezen hierbij de geleerde lessen ook nog eens overdragen aan soortgenoten. Op het moment dat het in contact komt met een soortgenoot, kan deze het trucje even snel toepassen zonder het eerder geoefend te hebben. De wetenschap staat voor een raad-

sel: er komt bij dit alles namelijk geen hersencel of neuron aan te pas. Het wezen wordt dan ook een van de grootste mysteries in de biologische wetenschap genoemd, met als voorname vraagstuk: hoe kan dit alles plaatsvinden bij de afwezigheid van hersenen en een zenuwstelsel?

De laatste paar decennia heeft de gedragswetenschap binnen de biologie flinke stappen gemaakt in het ontdekken en toekennen van intelligentie en leervermogen bij dieren en planten. 'We' moesten van ver komen want begin vorige eeuw was er geen interesse in onderzoek naar cognitie bij dieren omdat dit vermogen door de meeste geleerden simpelweg werd ontkend. Er domineerde een mechanistische visie waarbij dieren werden gereduceerd tot stimulus-responsmachines, robots die genetisch geprogrammeerd waren met nuttige instincten. Het was een dieptepunt in de erkenning van een innerlijk leven van dieren, want anderhalve eeuw ervoor nog stonden wetenschappers te trappelen om intelligentie bij dieren aan te tonen.

Kerngedachten:

- » Intelligentie is een universeel beginsel dat in alle rijken van de natuur aanwezig is.
- » Hersenen zijn slechts het voertuig van intelligentie op menselijk niveau.
- » Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat ook planten een geheugen hebben.
- » Het geheugen zetelt niet in fysieke cellen. Herinneren is het vermogen om in het astrale licht te kijken, waar alle gebeurtenissen 'vastgelegd' zijn.

Maar verwondering en onbevooroordeelde observatie hebben terrein gewonnen en wetenschappers stellen zich weer open voor de aanwezigheid van intelligentie in de natuurrijken onder ons. Nieuwe ontdekkingen op dit gebied vinden met grote regelmaat plaats en op internet zijn tal van video's te vinden van slimme ratten, octopussen die gezichten herkennen en kraaien die puzzels oplossen. Maar waar zit hem die intelligentie in? Want een octopus is 'maar' een weekdier om over de slijmzwam maar helemaal te zwijgen.

Vorm en functie zijn relatief

Lange tijd werd in de wetenschap het cognitieve vermogen voor onmogelijk gehouden bij de afwezigheid van hersenen. Er werd aanvankelijk gesteld dat de aanwezigheid van de neocortex – een onderdeel in de hersenen dat alleen bij zoogdieren voorkomt – een noodzakelijke voorwaarde is om informatie op te kunnen slaan en te kunnen leren. Totdat de kraaiachtigen op het toneel van het wetenschappelijk onderzoek verschenen, ook wel de apen van de lucht genoemd, omdat ze wat intelligentie betreft nauwelijks voor deze zoogdieren onderdoen, hoewel ze helemaal geen neocortex hebben! Bij de zogenaamde cilindertest, waarbij raven voedsel uit een plastic, doorschijnende cilinder moesten zien te krijgen, scoorden ze even goed als chimpansees.⁽¹⁾

Een andere vogelsoort, de grijze notenkraker, slaat iedere herfst maar liefst 20.000 pijnboompitten op, verspreid over meer dan honderd plekken waarvan hij de meeste weet terug te vinden.⁽²⁾ Een prestatie waar wij mensen in de verste verten niet aan kunnen tippen! Toch is hun herseninhoud factoren kleiner. Kortom, hersenstructuur en -volume zeggen nog helemaal niets over het vermogen oplossingen te vinden en informatie te onthouden.

Ten slotte werd gesteld dat er op zijn minst neuronen, hersencellen nodig zijn om te leren en te kunnen onthouden, maar de bevindingen bij de miraculeuze slijmzwam vegen ook dit argument van tafel. Vandaar dat een van de wetenschappers die betrokken was bij het onderzoek naar het leervermogen van de slijmzwam stelde dat we het vermogen om te leren los moeten koppelen van hersenen.

Intelligentie: een universeel beginsel

Om een idee te krijgen waar we dit vermogen dan wel moeten zoeken, beginnen we bij het meest universele, abstracte beeld van intelligentie dat we in de Theosofie tegenkomen: namelijk Kosmische Intelligentie (Universal Mind). Een begrip dat we in de esoterische tradities ook

wel tegenkomen als Mahat of de Goddelijke Gedachte. Het is het intelligentiebeginsel van kosmisch bewustzijn waarover wordt gezegd dat het het 'bouwplan' van het gemanifesteerde universum in zich draagt en waar wij mensen en al het andere leven deel van uitmaken. In de Bijbel wordt dit verwoord in een tekst van Paulus: "In het leven wij, bewegen wij en hebben we ons bestaan."⁽³⁾ De mens, zo zegt De Purucker, is behept met intelligentie simpelweg, omdat we delen zijn van een Universum waar we onafscheidelijk van zijn, en waar we alles dat we hebben en zijn aan ontlene. Wij zijn in essentie dat Universum.⁽⁴⁾ De gedachte van een universeel leven dat in alles aanwezig is en alles doorstroomt, is van belang om de oneindige vormen van intelligentie die we in de natuurrijken terugzien te begrijpen. Intelligentie is, net als begeerte of vrije wil, één van de universele beginselen die overal in de Natuur terugkomt, in meer of mindere mate ontwikkeld. Al het leven drukt iets van de Kosmische Intelligentie uit die het in essentie in zich heeft, of is.

Intelligentie is dus niet alleen een menselijke eigenschap, maar een universeel beginsel dat haar reflectie, haar weerspiegeling in alle rijken van de natuur heeft, overeenkomstig de graad van ontwikkeling. Van relatief onontwikkelde en onzelfbewuste intelligentie die we in lagere rijken zien – zoals dit bijvoorbeeld tot uitdrukking komt in de georganiseerde kristalstructuren bij mineralen – tot aan volmaakt ontplooid kosmische intelligentie van de Dhyāni-Buddha's, wezens die ons ver in evolutie vooruit zijn. Wij mensen zitten hier ergens tussenin met ons relatief

De intelligentie van de raaf is soms vergelijkbaar met die van een chimpansee.

kortgeleden tot ontwaking gekomen zelfbewuste denkvermogen. De toevoeging zelfbewust is hierin essentieel, omdat dit ons onderscheidt van de rijken onder ons. Hoe goed de grijze notenkraker ook kan onthouden waar hij zijn voedsel begraaft, het blijft instinctief, onzelfbewust.

Lerende planten

Wat de slijmzwam aan vermogens laat zien is dus niet uniek, alhoewel hij ten opzichte van andere soorten in het rijk waar hij toe behoort een voorloper lijkt te zijn. Maar ook in het plantenrijk zijn recentelijk revolutionaire ontdekkingen gedaan met betrekking tot de aanwezigheid van intelligentie. In het vorige artikel van deze serie introduceerden we al de intuïtieve Italiaanse biologe Monica Gagliano, met haar onderzoek naar het vermogen van planten om waar te nemen.⁽⁵⁾ Maar ook op het gebied van het aantonen van intelligentie bij planten en het vermogen van planten om te leren verricht ze baanbrekend werk.

Zo heeft ze bij de plantensoort *Mimosa pudica* aange-toond dat hij in staat is zijn ervaringen op te slaan. In het zogenaamde 'val-experiment' liet ze de plant – die bij gevaar zijn bladen sluit – van een kleine hoogte vallen. Aanvankelijk klaptten de bladeren onmiddellijk in, maar na een aantal herhalingen, en de ervaring rijker dat er geen werkelijk gevaar dreigde, stopte de plant met het sluiten van zijn bladeren. Hij had geleerd dat het niet nodig was. Maar deze les beperkte zich niet alleen tot dat moment, ook bij herhalingen na verschillende tussenpozen tot aan enkele weken toe, 'onthield' de plant dat het niet nodig was zijn bladeren in te klappen.

Een andere intelligente eigenschap die Gagliano bij planten heeft weten aan te tonen is het associërend vermo-

gen. Dit deed ze aan de hand van het uitlokken van een pavlov-reactie. Een verschijnsel dat vernoemd is naar het beroemde experiment van de Russische wetenschapper Pavlov, die telkens voordat hij zijn honden eten gaf, eerst een belletje liet rinkelen. Dit leidde er op den duur toe dat de honden alleen al van het geluid van het belletje begonnen te kwijlen. De honden hadden geleerd dat het geluid betekende dat er eten aankwam.

Ditzelfde fenomeen heeft Gagliano bij planten weten uit te lokken door kiemende plantjes een voor hen totaal betekenisloze prikkel te geven in de vorm van een luchtstroom, door middel van een waaiertje. Gevolgd op deze luchtstroom bood ze de planten voedsel aan, namelijk licht. Dit deed ze vanuit dezelfde richting als dat ze de luchtstroom liet komen. En wat bleek, na enkele weken hoefde ze alleen maar het waaiertje aan te zetten en de scheuten begonnen in de richting van de luchtstroom te bewegen, hetgeen ze zonder beloning van licht nooit deden. Kortom, de plant had geleerd om de luchtstroom te associëren met voedsel, waarop hij de 'keuze' maakte om naar de voor hem nutteloze luchtstroom toe te groeien! Over de oorsprong van intelligentie bij planten vinden we bij H.P. Blavatsky het volgende terug. In een vraag- en antwoordgesprek met haar leerlingen over de oorsprong van bomen zoals eiken, en waarom eikenbomen onderling verschillen, geeft ze uiteindelijk het volgende antwoord:

Het zijn gebroken stralen van één straal, en op ieder gebied zijn ze gebroken. Terwijl ze door de zeven gebieden [van bewustzijn BvdN] gaan, worden ze allemaal op ieder gebied in duizenden en miljoenen gebroken, totdat ze de wereld van de vormen bereiken; en elk vertakt in een intelligentie op zijn eigen gebied, omdat iedere plant een intelligentie heeft. Het is zinloos om te zeggen dat er alleen maar sensitieve planten zijn die voelen, et cetera. Als botanisten eens zouden weten, [...] dan zouden ze zien dat er geen enkele plant is die niet zijn eigen intelligentie, zijn eigen levensdoel, zijn eigen vrije wil heeft.⁽⁶⁾

In deze beschrijving spreekt ze van één straal die zich vanuit de innerlijke, spirituele gebieden 'aftakt'. In wezen is er geen sprake van aftakking – dat slechts een wijze van spreken is – maar van activering. Hoger bewustzijn 'projecteert' zijn intelligentie op een lager gebied waardoor bewustzijn op dat lagere gebied geactiveerd wordt. Dit proces herhaalt zich door de verschillende bewustzijnsgebieden naar ons uiterlijk gebied. We zien hier weer de gedachte terug van het ene leven, de bron van waaruit alle lagere

vormen van leven voortkomen, die daarom noodzakelijkerwijs iets van de essentie van die oorspronkelijke straal in zich dragen. Net zoals één oceaandruppel de essentie van die oceaan in zich heeft, heeft ieder leven iets van intelligentie als universeel beginsel in zich.

Een ander fascinerend voorbeeld van intelligentie in het plantenrijk vinden we bij een onderzoek naar het moment van nieuwe loot-vorming bij fruitbomen. Hoe bepalen die nou wanneer ze hiermee kunnen beginnen? Het is namelijk niet zo dat de bomen met de eerste de beste paar warme lentedagen uitlopen. Wetenschappers hebben ontdekt dat niet alleen daglengte en temperatuur bepalend zijn voor het vormen van nieuwe loten, maar dat bomen een vast aantal dagen ‘tellen’ en dus onthouden, waarop er een bepaalde minimale temperatuur moet zijn.⁽⁷⁾ Ook blijken bomen in staat een extreem droge zomer te onthouden. De ervaring nemen ze mee naar het jaar erop. Dat blijkt uit het feit dat ze er dan hun waterhuishouding op aanpassen. Met al deze ontdekkingen staat het buiten kijf dat planten een geheugen hebben. Er is alleen nog één probleem: als ze geen hersens hebben, waar zit dat geheugen dan?

Waar zetelt het geheugen?

Zoals gezegd is intelligentie een universeel beginsel. Onze hersenen zijn alleen het instrument om intelligentie op ons menselijk niveau tot uitdrukking te brengen. Het is de schakel tussen de uiterlijke wereld en ons bewustzijn. Mevrouw Blavatsky stelt dat op het moment dat de informatie van de uiterlijke wereld door de hersenen is doorgegeven, hun functie erop zit.⁽⁸⁾ Dat kan ook niet anders, zegt ze, want als alle cellen in ons lichaam na zeven jaar geheel vernieuwd zijn – en dat is een wetenschappelijk feit – hoe kan informatie dan gedurende het leven in onze hersencellen opgeslagen blijven? We hebben bovendien met de voorbeelden in het plantenrijk en bij de slijmzwam gezien dat het vermogen om te onthouden zich ook zonder hersenen voordoet. Waar wordt informatie dan opgeslagen? In de Theosofie wordt er gesproken over een universeel geheugen, een veld of toestand van universeel bewustzijn waar alle gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden ‘opgetekend’ zijn. Namen die hiervoor gegeven worden zijn het astrale licht en Ākāśa. Je zou het kunnen omschrijven als een universeel geheugendepot. H.P. Blavatsky zegt er het volgende over:

Niets dat plaatsvindt, geen enkele manifestatie, hoe snel of zwak ook [...] Niet de kleinste sensatie, de nietigste handeling, impuls, gedachte, impressie of daad kan

vervagen of verdwijnen uit het Universum. Wij denken misschien dat het niet geregistreerd is door ons geheugen, niet waargenomen door ons bewustzijn, toch zal het vermeld worden in de registers van het astrale licht. [...] het Universele Geheugen bewaart iedere beweging, de geringste golfbeweging en gevoelsbeweging die de golven van de gedifferentieerde natuur in beroering brengen, hetzij van de mens of van het Universum.⁽⁹⁾

Geheugen zou je dan ook kunnen zien als het vermogen om te kunnen kijken naar de beeldengalerij in het astrale licht van gebeurtenissen die plaatsgevonden hebben. Als het terugkijken van een film. Dit vermogen kan uiteraard getraind worden, wat zich laat zien in een fenomeen als een fotografisch geheugen. Zo is er een extreem en fascinerend geval van een autistische jongen die na een helikoptervlucht van 45 minuten over New York de totale skyline tot in het miniemste detail weet na te tekenen.⁽¹⁰⁾ Ook geeft het bestaan van de beeldengalerij in het astrale licht een verklaring voor de plotselinge terugkerende helderheid van demente mensen vlak voor het sterven. Op het moment dat bij aanvang van het stervensproces het bewustzijn zich terugtrekt en er kort een verbinding tot stand komt tussen de persoonlijke mens en zijn hogere natuur, kunnen herinneringen die verdwenen leken plotseling weer hun ‘weg naar buiten’ vinden. De toegang tot het geheugen is weer even ontsloten. Een ander voorbeeld waar we allemaal wel eens mee te maken hebben, is wanneer je op een bepaalde plek komt waar je tijden niet geweest bent – zoals de school uit je jeugd – dan herinner je plotseling allerlei zaken. Je opent je dan voor bepaalde invloeden van het astrale licht die aan die bepaalde plek verbonden zijn.

Elektrische overdracht

Toch moeten ook de slijmzwam en de planten uit bovengenoemde voorbeelden hun instrumenten op het fysieke gebied hebben, zoals wij onze hersenen hebben. Iets wat informatie overdraagt, wat als schakelfunctie fungeert tussen de uiterlijke wereld en het astrale licht. Een mogelijke aanwijzing vinden we bij de volgende interessante visie die Gagliano geeft op het vermogen van planten om te leren waarbij ze naar de hersenen verwijst, niet als vorm, maar als functionaliteit, het overdragen van elektrische impulsen:

Planten zijn geweldige elektrische wezens, zoals eigenlijk al het leven elektrisch is. Dus nogmaals, er zijn overeenkomsten

waarvan je, als je een paar lagen dieper kijkt, kunt zien dat ze met elektriciteit van doen hebben. Planten doen het met elektriciteit, dieren doen het met elektriciteit, bacteriën doen het met elektriciteit. Dus eigenlijk zou elektriciteit een van de dingen kunnen zijn waar we naar moeten kijken als we iets meer willen begrijpen van de essentie van het leven.⁽¹¹⁾

Deze intuïtieve gedachte is heel interessant als we haar combineren met een uitspraak van Blavatsky, wanneer ze het in een verhandeling over denkvermogen over Śakti heeft. Śakti is een aspect van Fohat dat kort gezegd de schakel is tussen hoger ontwikkelde bewustzijnen en lager ontwikkelde, tussen geest en stof. Het vervult een universele brugfunctie bij het tot manifestatie komen van leven op alle kosmische gebieden. Een functie in het proces waarover we eerder spraken als in de ene straal die zijn aftakkingen, zijn reflecties heeft op de verschillende gebieden van bewustzijn.

Eén van de manieren waarop Fohat zich op dit gebied manifesteert is als elektrische kracht. En Subba Row zegt er het volgende over:

Er is niets heel vreemds aan een vermogen of kracht, of Śakti dat indrukken van sensaties, ideeën, gedachten of andere subjectieve ervaringen met zich meedraagt. Het is nu een bekend feit, dat een elektrische of magnetische stroom op een of andere mysterieuze manier indrukken van geluid of spraak kan overbrengen met al hun individuele eigenaardigheden; evenzo, weet u ook heel goed dat ik mijn gedachten aan u kan overbrengen door een overdracht van energie of kracht.⁽¹²⁾

Misschien dat hierin de sleutel ligt waarmee we de ‘hersensfunctie’ bij planten kunnen zoeken. Namelijk de elektrische impulsen die als schakelfunctie dienen om uiterlijke ervaringen over te dragen en vast te leggen, net zoals bij ons de hersenen die rol vervullen en waarbij feitelijk ook sprake is van elektrische impulsen.

Intelligent genoeg?

Als we ons niet blindstaren op uiterlijke vorm, maar veeleer kijken naar de achterliggende functie van de verschillende processen in alle natuurrijken, dan ontdekken we meer overeenkomsten dan we in eerste instantie zouden denken. De Duitse boswachter Peter Wohlleben stelt dat de scheidslijn die we tussen planten en dieren trekken lijkt te verdwijnen.⁽¹³⁾ Dat deze willekeurig gekozen is, opgehangen aan de manier waarop ze aan voedsel komen.

Het feit dat er grote verschillen zitten in het tijdsbestek waarin bomen en andere planten informatie verwerken en in handelingen omzetten, doet volgens hem weinig af aan de vermogens die ze bezitten. Het vindt alleen trager plaats. De weerstand tegen het idee dat planten meer op dieren lijken dan aanvankelijk gedacht, heeft volgens Wohlleben te maken met de consequenties die het met zich meebrengt. Hoe gaan we met het plantenrijk om en hoe zouden we er dan eigenlijk mee om moeten gaan?

De vertoning van, en belangstelling voor de slijmzwam in de dierentuin van Parijs onthult een zekere fascinatie voor intelligentie in de lagere rijken. De erkenning van de vermogens van dit organisme is in ieder geval een feit. De vraag is of het idee van het voorkomen van intelligentie bij de andere natuurrijken lager dan ons net zo algemeen geaccepteerd zal worden. Willen we het zien? Kúnnen we het zien? Of om met de woorden van Gagliano af te sluiten: “Wat als alles om ons heen nou intelligent is op zijn eigen manier, en wij simpelweg niet slim genoeg zijn om het te herkennen?”

Referenties

1. Ravens just as clever as chimps despite their mini brains: https://www.youtube.com/watch?time_continue=8v=0Ltp3n14bUfeature=emb_logo.
2. Frans de Waal, *Zijn we slim genoeg om te weten hoe slim dieren zijn?* Atlas Contact, Amsterdam 2016, blz. 20.
3. *Handelingen* 17:28
4. G. de Purucker *Questions we all ask*, First Series, Theosophical University Press, Point Loma, VS, 1947, blz. 86.
5. Bouke van den Noort, ‘Zien zonder ogen, ruiken zonder neus: waarneming in het plantenrijk’. Artikel in *Lucifer*, jaargang 41, nummer 6, december 2019, blz. 190-193.
6. H.P. Blavatsky, *The Secret Doctrine Commentaries, The unpublished 1889 Instructions*. Getranscribeerd en toegelicht door Michael Gomes, I.S.I.S. Foundation, The Hague, 2010, blz. 174.
7. Peter Wohlleben, *Het verborgen leven van bomen*, Lev., Amsterdam 2016, blz. 78.
8. H.P. Blavatsky, ‘Problems of Life’. Artikel in: *Collected Writings* deel 12, blz. 416.
9. Zie ref. 8, blz. 415-416.
10. <https://www.youtube.com/watch?v=wdLlrtpoCwY>.
11. <https://www.forbes.com/sites/andreamorris/2018/05/09/a-mind-without-a-brain-the-science-of-plant-intelligence-takes-root/#67c7377876dc>.
12. T. Subba Row, ‘The Sevenfold Principle in Man’. Opgenomen in: *H.P. Blavatsky Collected Writings*, deel 3. The Theosophical Publishing House, Wheaton 1982, blz. 411.
13. zie ref. 7. blz. 133.

Uw vragen

Vragen over karma

Als je over je eigen leven nadenkt en over karma, kan je dan nog veel leren in verband met het vorige leven?

Antwoord

Net zoals je kunt leren van je ervaringen uit dit leven, kan je natuurlijk in beginsel van alle ervaringen leren die je in vorige levens hebt opgedaan. Maar dan moet je wel in staat zijn om in je vorige levens terug te kijken. En je moet in staat zijn om dat eerlijk te doen en te begrijpen wat de achterliggende oorzaken ervan waren. En het leeuwendeel van de huidige mensheid kan al die zaken nog niet. We zullen straks zien waarom die situatie gelukkig is, in onze huidige ontwikkelingsfase. Laten we eerst focussen op de periode die we wel kunnen overzien. Hoe leren we van onze ervaringen in dit leven? Door ze vanuit onze beste visies te bezien en er zo nodig conclusies uit te trekken. Bijvoorbeeld door bepaalde gewoonten te hervormen, of een herhaling van fouten te vermijden. Zo maak je er waardevol gebruik van. Een bekende spreuk is: “Wie de geschiedenis niet kent, is gedoemd haar te herhalen.” Dat geldt niet alleen voor een volk, maar ook voor ons als individu. Toch lukt het vele mensen niet om lessen te trekken uit hun verleden. Het gevolg is dat ze steeds weer in dezelfde moeilijkheden belanden. Hoe komt dat? Om te beginnen omdat ze dat eerlijk terugkijken niet willen of durven. Maar vaak ook omdat ze moeite hebben er ‘als waarnemer die erboven staat’ naar te

kijken, in plaats van vanuit een bepaald ingeroest gevoel of oordeel. Als je niet objectief naar jezelf kunt kijken, dan ben je geneigd om alles wat verkeerd is gegaan te wijten aan anderen. Je ziet dat vaak bij twee ruziënde kinderen die bij de juf moeten komen. Ze zijn nauwelijks in staat de ruzie vanuit het perspectief van de ander te bezien. Misschien klinkt het wat onaardig, maar vaak zijn wij volwassenen als kleuters en beoordelen we alles vanuit ons persoonlijk perspectief. We leren echter pas als we een bovenpersoonlijke visie ontwikkelen.

Verder is het zo dat we maar een klein beetje herinneren van wat er feitelijk gebeurde. Onze herinneringen zijn vaak heel selectief. Ook dat heeft te maken met het persoonlijke perspectief van waaruit we alles bekijken. Soms zijn onze herinneringen zelfs niet-bestaand, omdat we ons tijdens de gebeurtenis iets inbeelden, of na afloop allerlei elementen toevoegen of weglaten. Daar moeten we sterk rekening mee houden. Zoals gezegd, de meeste mensen kunnen hun vorige levens niet herinneren. Dat is in het algemeen een zegen, want terugkijken op je vorige levens is allesbehalve aantrekkelijk. Bedenk wat je dan eigenlijk doet: je kijkt terug op eerdere groeifasen, toen je in vele opzichten minder begreep, minder rijp was, minder geestelijk gegroeid was, onwetender was. De dingen die we toen deden, moeten in onze ogen dus altijd tekortschieten. Wellicht zien we veel van onze daden als grote misslagen. En wie daarnaast weet (dankzij de wet van oorzaak en gevolg) dat we de gevolgen ervan vroeg of laat moeten rechttrekken en compenseren, kan

daardoor gedeprimeerd of moedeloos of angstig worden ... misschien over dingen die we in dit leven *helemaal niet* zullen tegenkomen!

We hoeven ook helemaal niet te weten wie we waren of wat we deden in een vorige incarnatie, om van onze huidige incarnatie buitengewoon veel te leren. Waarom niet? Omdat ons huidige leven een *volledige herinnering* is aan het verleden. Alles wat ons overkomt, de familie waarin we geboren worden, het land waarin we wonen, de collega's met wie we samenwerken, enzovoort, zijn niets anders dan een voortzetting van het verleden. Alles wat we toen wellicht verkeerd gedaan hebben, krijgen we nu weer op ons bordje, zodat ons de gelegenheid gegeven wordt het nu beter te doen. Alles wat we goed deden, kunnen we nu nog beter leren te doen. Kortom, ons hele leven, tot in de kleinste details, is een vervolg op ons vorige leven en is onze meest adequate leerstof.

Om dit met een voorbeeld te verduidelijken: stel dat we in een vorig leven anderen onrecht hebben aangedaan, of dat we de gemeenschap waar we deel van uitmaakten, hebben benadeeld. Dan komen we in dit – of enig volgend – leven in een situatie terecht waarin we deze disharmonie kunnen rechtzetten. Waarschijnlijk is voor de persoonlijkheid zo iets niet aange-naam, maar we kunnen daardoor een belangrijke les leren. Ons hele leven is dus een leerschool, opgebouwd uit het lesmateriaal dat we in zeker opzicht zelf in het verleden hebben samengesteld. Zoals gezegd, voor de meeste mensen is het een zegen dat ons geheugen niet verder reikt dan onze huidige

incarnatie. Daardoor staan we met een *open mind* in dit leven, beginnen we vol hoop nieuwe ontwikkelingen, groeien en ervaren we op basis van het lot dat we in dit ene leven oogsten, en leren we daarvan zonder de ballast van ongegronde gedachten als ‘als het toen niet lukte zal het nu ook wel niet lukken’. Immers: er zijn grenzenloze potenties in ons bewustzijn!

Vraag

Geldt de wet voor oorzaak en gevolg gelijkelijk voor alle mensen?

Antwoord

Ja, beslist. Oorzaak en gevolg werken universeel, overal en altijd in de grenzenloosheid. Alle wezens (en dat houdt in ‘al wat bestaat’) zijn zelf een voortdurende bron van oorzaken, en beïnvloeden elkaar voortdurend. Die interactie zorgt ervoor dat elke oorzaak die we leggen, vroeg of laat tot een gevolg leidt in ons leven: een gevolg dat dezelfde aard heeft als zijn oorzaak.

Vraag

Trek je als volk ook conflicten of oorlog aan?

Antwoord

De wet van oorzaak en gevolg betekent, dat we door ons denken en doen ons eigen karakter vormen. En ons karakter bepaalt ‘wat we aantrekken’ en ‘waartoe we worden aangetrokken’.

Wij weten van een familie die gewend was trektochten te maken door de Franse Alpen. Ze waren ervaren en het ging in het algemeen prima. Ooit was er wel een serieus probleem, en juist toen gebeurde er wat zelden gebeurde: er kwamen andere mensen voorbij. En die konden helpen. Nu kunnen we nooit in de harten van onze medemensen kijken, maar we kunnen ons zeker voorstellen dat een groep die zelf altijd

hulpvaardig was, ook hulpvaardige mensen aantrekt.

Dit geldt ook voor grotere verbanden, wanneer we spreken over complete landen en groepen landen. Wie harmonie liefheeft, trekt burens aan die daar ook iets van in zich dragen. Wie graag zichzelf bewijst door te knokken, roept onderlinge strijd op.

Conflicten en oorlogen zijn nooit zaken die ons van buiten overkomen. Als we een vijandig gezinde buurman hebben, hebben we die buurman in het verleden onrecht aangedaan. Door nu aan dat land of aan die groep de hand van samenwerking aan te bieden, en hen waar nodig te ondersteunen, kunnen we dat onrecht compenseren.

Wie kennis draagt van karma, van oorzaak en gevolg, is in staat veel problemen op te lossen voordat ze groot worden. Immers, oorlogen en conflicten bouwen zich vrijwel altijd geleidelijk op, omdat beide partijen elkaar met steeds meer wantrouwen bezien, en elkaar steeds meer zwart maken. Als we ons nooit meer tot zulke ethisch lage acties laten verleiden, maar consequent de ander als volkomen gelijkwaardig blijven zien, zijn zeer veel problemen op te lossen voordat ze onbeheersbaar en explosief worden.

Vraag

Krijg je altijd dat wat je aankan?

Antwoord

Ja. Elk gevolg heeft dezelfde karakteristiek én kracht als zijn oorzaak. Hoe krachtiger we doelen nastreven – constructieve of zelfzuchtige doelen – hoe krachtiger de gevolgen die we oproepen. Wie een relatief kleurloos leven leidt en al moeite heeft met kleine afwijkingen van het gewenste alledaagse patroon, zal een lot opbouwen zonder extreme pieken en dalen.

We kunnen het ons ook zo voorstel-

len: wie in het leven ‘met grote snelheid fietst’ roept veel luchtweerstand op, en moet continu opletten om niet uit de bocht te vliegen. Wie dat niet doet, heeft veel minder weerstand te overwinnen. Dit geldt niet alleen in de uiterlijke wereld, maar ook in ons mentale en spirituele leven.

Theosofisch gezien is de mens in de kern een geestelijk wezen, een centrum van bewustzijn dat leven na leven doormaakt, en steeds meer van zijn onbeperkte mogelijkheden ontwikkelt. Daarom *kunnen we altijd ons lot aan*. Want de vraag ‘kan ik een moeilijkheid aan of niet’ speelt niet als we onszelf identificeren met ons ware Zelf. Dan weten we dat we elke dag – wat onze omstandigheden ook mogen zijn – in staat zijn onze edelste visies en idealen na te streven. En dus zaden van mededogen en broederschap te strooien. Toch moeten we ook hier ons besef van verhoudingen niet negeren. Het is voor de meesten onder ons beter om geen taken of plichten op te pakken die ver boven ons huidige kunnen lijken te liggen. Wees moedig, maar niet overmoedig. Ieder moet echter op dit punt zijn eigen beslissingen nemen. Soms blijken we veel meer aan te kunnen dan we tevoren dachten. Bijvoorbeeld als we een ‘onmogelijke’ taak oppakken die anders door niemand gedaan zou worden. Waarom? Omdat we door ons onbaatzuchtige motief onze eigen Hogere Natuur, onze innerlijke bron van visie en kracht, oproepen. Denk aan wat jongeren als Malala Yousafzai en Greta Thunberg hebben bereikt.

Activiteiten Agenda

Lezingen in maart, april en mei 2020

Compassie

Er is in ons Universum een keten van spirituele Leraren waarlangs compassie en mystieke kennis worden doorgegeven. Zij hebben zich verenigd in de Hiërarchie van Wijsheid, Mededogen en Vrede. Voorbeelden hiervan zijn Tulku's, Avatāra's en Buddha's die de sporten van de evolutionaire levensladder verder beklommen hebben dan wij, en zij ondersteunen voortdurend onze spirituele vooruitgang. Wat kunnen we van het Buddhisme en de Bergrede van Jezus in dit verband leren? Maar waarom zien of herkennen wij spirituele leraren vaak niet? Kunnen we ze wel leren herkennen en kunnen wij op ons niveau ook een doorgever van compassie worden? Onze Aarde kent een aantal heilige plekken. Een van de meest mysterieuze is Śambhala. Hier leven enkele van onze grootste Leraren. Welke rol speelt Śambhala in ons leven en het leven van de Aarde?

In Den Haag

- 04 maart Tulku's, Avatāra's en Buddha's
- 11 maart Het Buddhisme en de Bergrede van Jezus
- 18 maart Hoe herken je een ware leraar?
- 25 maart Ons spirituele thuis

Tussen sterven en geboorte

De onvergankelijkheid van het leven is niet moeilijk te begrijpen, als we onze ogen openen voor de kracht achter de vele uiterlijke verschijnselen en daarvan de cycliciteit leren zien. Vaak levert terugkijken op ons leven geen wijsheid op, maar meer het herbeleven van gevoelens over wat je hebt meegemaakt. Als we met een ongekleurde bril, met een andere kwaliteit van ons denken, terugkijken, dan is het een leerzaam proces waarvan we veel wijzer kunnen worden. Wat doet ons weer terugkeren naar deze wereld? Waarom heeft deze wereld toch zo'n aantrekkingskracht op ons? Hoe pakken we de draad weer op? Wat er zich afspeelt tussen dood en geboorte is een veelzijdig proces. Als we meer over de toestanden tussen dood en geboorte weten, kunnen we met meer kennis van zaken het stervensproces begeleiden, zodat er minder negatieve en meer positieve karmische consequenties aan onze omgang met sterven verbonden zijn.

In Den Haag

- 01 april De onvergankelijkheid van het leven
- 08 april Terugkijken op ons leven

15 april Tussen dood en geboorte

22 april Omgaan met sterven

In andere steden

28 februari Amsterdam

03 maart Arnhem

08 maart Eindhoven

10 maart Utrecht

16 maart Leiden

17 maart Rotterdam

25 maart Middelburg

Mysteriescholen: inwijding

Mysteriescholen zijn er over de gehele wereld geweest en bestaan nog steeds. Het was en is een methode om mensen zich in een beschermde en stimulerende sfeer te laten ontwikkelen, waardoor ze in toenemende mate bewust worden van de werkelijke achtergrond van het leven. Esoterisch onderwijs is tijdloos en is er in principe voor iedereen. Hoe werkt esoterisch onderwijs en waartoe leren wij? Meditatie, mindfulness en yoga zijn populairder dan ooit. Maar wat is er over van de oorspronkelijke context waarin meditatie en yoga in de Mysteriescholen werden beoefend? In Mysteriescholen worden leerlingen ingewijd die een zeer verheven en zuiver karakter hebben. Tijdens hun inwijding doen zij zelfbewust eerstehands ervaringen op op gebieden, die voor ons fysieke oog verborgen zijn. Verrijkt teruggekeerd op aarde zetten zij hun leraarschap voort. Inwijdingsverhalen vormen een wegwijzer voor ons allemaal.

In Den Haag

29 april Bestaan Mysteriescholen?

06 mei Esoterisch onderwijs

13 mei Meditatie en Yoga

20 mei Inwijding

In andere steden

27 maart Amsterdam

31 maart Arnhem

05 april Eindhoven

07 april Rotterdam

14 april Utrecht

20 april Leiden

22 april Middelburg

Voor meer informatie: blavatskyhouse.org/nl/lezingen/

Colofon

Redactie: Barend Voorham,
Henk Bezemer, Bianca Peeters,
Rob Goor, Erwin Bomas, Bouke van
den Noort

Eindredactie: Herman C. Vermeulen

Redactie: Joke de Jong-van Wijk,
T: 06-44424848 (b.g.g. 070-3461545)
e-mail: luciferred@stichtingisis.org

Reacties: De redactie houdt zich het
recht voor om ingekomen stukken te
selecteren en in te korten.

Abonnementen: kunnen op ieder
gewenst tijdstip ingaan, gelden voor
het hele kalenderjaar en worden
automatisch verlengd, indien ze niet
voor 1 december van het lopende
abonnementsjaar schriftelijk zijn
opgezegd. Dit is niet van toepassing op
cadeau-abonnementen.

Abonnementsprijzen:
Papieren abonnement
€ 26,50 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 4,60
Digitaal abonnement
€ 15,00 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 2,50
Prijswijzigingen voorbehouden,
IBAN: NL19TRIO0786911905

Uitgeverij: Stichting I.S.I.S.,
Blavatskyhuis, De Ruijterstraat 72-74,
2518 AV Den Haag, tel. 070-346 15 45,
fax 070-345 24 67
e-mail: lucifer@stichtingisis.org
internet: www.blavatskyhouse.org
Aanvragen van *Lucifers* kan ook via het
contactformulier op deze site.
ISSN 1382-2942

© Stichting I.S.I.S.
Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd of openbaar gemaakt in enige
vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of
enige andere manier, zonder voorafgaande
toestemming van de uitgever.

Stichting I.S.I.S.

De naam I.S.I.S. staat voor
International Study-centre for
Independent Search for truth.

Het doel van Stichting I.S.I.S. is het
vormen van een kern van Universele
Broederschap, door het bestuderen
en verspreiden van kennis over de
geestelijke achtergrond van mens en
kosmos, vrij van dogmatiek.

Stichting I.S.I.S. doet dit via cursussen,
lezingen, ondersteuning bij waarheids-
onderzoek, het uitgeven, verkopen en
uitlenen van boeken en tijdschriften,
en het stimuleren van de praktische
toepassing van die kennis.

Stichting I.S.I.S. is per definitie
boven-religieus en boven-politiek,
en ontvangt geen overheidssubsidie.
Alle werkzaamheden van Stichting
I.S.I.S. worden verricht op basis van
vrijwilligheid. De organisatie kent geen
betaalde functionarissen.

Stichting I.S.I.S. is niet verantwoordelijk
voor enigerlei verklaring of mening, die
in dit blad wordt gepubliceerd, tenzij
dit uitdrukkelijk wordt vermeld.

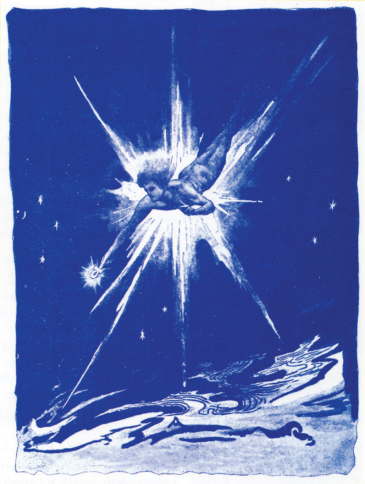

Stichting I.S.I.S. is een algemeen nut
beogende instelling, ANBI nummer:
50872. Zie voor de mogelijkheid om de
stichting financieel te steunen:
www.anbi.nl.

Stichting I.S.I.S.

Centraal in het werk van Stichting I.S.I.S. staan de volgende uitgangspunten:

1. De essentiële eenheid van al het bestaande.
2. Op grond daarvan: broederschap als feit in de natuur.
3. Respect voor ieders vrije wil (gebruikt vanuit deze gedachte van universele broederschap).
4. Respect voor ieders vrijheid de eigen levensvisie op te bouwen.
5. Ondersteuning geven bij het opbouwen en verdiepen van de eigen levensvisie en bij het toepassen ervan in de praktijk van het leven.

Waarom dit tijdschrift *Lucifer* heet

Lucifer betekent letterlijk Licht-brenger.

Iedere cultuur in Oost en West heeft zijn lichtbrengers: inspiratoren die de aanzet geven tot geestelijke groei en maatschappelijke vernieuwing. Zij stimuleren de mens tot zelfstandig denken en leven in besef van broederschap.

Altijd worden ze tegengewerkt en belasterd door de gevestigde orde. Altijd zijn er mensen die zich daardoor niet laten afschrikken en hun wijsheid onbevooroordeeld benaderen en onderzoeken.

Voor hen is dit tijdschrift bedoeld.

“... de titel die voor ons tijdschrift werd gekozen, slaat evenzeer op goddelijke ideeën als op de rebellie van de held in Miltons *Paradise Lost* ...

Wij werken voor ware Religie en Wetenschap, vóór feiten en tegen verzinsels en vooroordeel. Het is onze plicht – net als die van de natuurwetenschap – licht te werpen op natuurfeiten die tot nu toe waren gehuld in de duisternis van de onwetendheid ... Maar de natuurwetenschap is maar één aspect van Wetenschap en Waarheid. De wetenschap van de ziel en van de ethiek, oftewel de Theosofie, de kennis van goddelijke waarheid, is nog veel belangrijker ...”

(Helena Petrovna Blavatsky in het eerste nummer van *Lucifer*, september 1887)